

100 samtal mellan fyra öron unga berättar

En sammanställning om ungas erfarenheter och syn på samhället

Unga vuxna i åldern 18 – 23 år hamnar ofta i medieskugga och deras röster hörs inte ens i frågor som berör dem själva. Vi har lyssnat på dem, på riktigt. Kom närmare och ta del av 100 intima och anonyma samtal mellan fyra öron.

Innehållsförteckning

BAKGRUND	4
Ungas röster hörs sällan	4
Om projektet	4
1 MITT LIV	6
Nuläge.....	6
Det goda i livet	6
Livets sämre sidor	7
Framtidsplaner	8
Yrkesval	8
Flytta eller stanna	10
Om fem år	11
Drömmar	12
Frihet	13
Vad är frihet?	13
Är du fri?	14
2 PSYKISK OHÄLSA	16
Missbruk och övergrepp	16
Depression, ångest och identitetssökande.....	20
Skola och prestation.....	21
3 NYHETSVANOR OCH KÄLLKRITIK	23
Nyhetsvanor.....	23
Förtroende och källkritik.....	25
Nyheters inverkan	25
Mediers makt	26
4 POLITIK, DEMOKRATI OCH FEMINISM	28
Om politik	28
Demokrati	29
Att rösta.....	31
Feminism och jämställdhet.....	33
Ordet feminism.....	33
Är du feminist?.....	34
5 SAMHÄLLET OCH VIKTIGA FRÅGOR	35
Makt i samhället	35
Makt och utbildning.....	35
Samhällsengagemang	37

Skolan	37
Sjukvård	37
Miljö, hälsa och sysselsättning	38
Skatter och resursprioritering	38
Fler viktiga frågor	38
6 INVANDRING OCH INTEGRATION	39
Positiva	39
Integration	40
Kraven	41
Negativa	42
Vem är svensk?	43
Tiggeri	44
7 RÄTTSSYSTEMET	46
Hårdare straff	46
Lagom straff	47
Dödsstraff	48
8 SAMHÄLLET'S FRAMTID	51
Om 5 år	51
Om 25 år eller längre	53
TILL SIST	56

Bakgrund

UNGAS RÖSTER HÖRS SÄLLAN

Organisationen Ung Media Sverige undersökte tillsammans med Journalistförbundet ungas representation i de svenska medierna. Resultatet visar att journalister ofta intervjuar vuxna om unga, i stället för att prata med unga direkt och låta dem uttala sig i frågor som handlar om och tillhör dem.

Tysta, unga röster är ett demokratiproblem.

Den här undersökningen har vi gjort för alla som vill veta vad unga vuxna tycker och tänker, vad som är viktigt i deras liv och i samhället, enligt dem själva. Det är ingen vetenskaplig studie med staplad statistik. Syftet är istället att ge en unik inblick i deras innersta tankar och värderingar. De är framtiden, och vi måste lyssna på dem här och nu. Det är viktigt att deras röster får höras.

Vi har pratat med 100 personer i åldrarna 18 – 23 år och varje enskilt samtal har i genomsnitt tagit ungefär en timme. Vi har frågat om allt från politik och samhälle till mer personliga frågor om drömmar och uppväxtförhållanden. Vi har haft en samtalsmall men alla frågor har inte ställts till alla. Vi har valt att fånga upp det personliga hellre än statistik. Vi har lyssnat när de har berättat öppenhjärtigt och anonymt. För många var det första gången som de fick uttrycka sina åsikter för en vuxen och bli lyssnade på, utan att bli bedömda eller ifrågasatta.

Det du läser här är delar från intima samtal mellan fyra öron. Materialet är en strålkastare in i skuggan och en megafon för röster från unga vuxna.

OM PROJEKTET

Underlaget för undersökningen är en representativ lista som kommer från Norstat.

Listan kompletterades med 10 personer från funktionsvariationernas ungdomsförbund och ungdomsförbunden för de nationella minoriteterna.

Inför samtalen fick alla svara på några korta frågor för att ge en bakgrund till vilka de är. Ungefär hälften är män och hälften är kvinnor och de är mellan 18 och 23 år. De bor i olika delar av Sverige från norr till söder, drygt hälften av dem bor inte kvar på sin födelseort. Några har flyttat från andra delar av Sverige medan andra, ett knappt tiotal, är födda i ett annat land. Cirka två av tio har helt eller delvis annat modersmål än svenska. Lite drygt hälften bor fortfarande hemma med sina föräldrar, utöver det är fördelningen ganska jämn mellan att bo själv i eget hushåll och bo med partner, kompis eller inneboende. Fyra av tio studerar på högskolenivå och två av tio arbetar på heltid. Knappt två av tio studerar fortfarande på gymnasiet. Drygt tre av tio är engagerade i något politiskt parti eller någon ideell förening eller organisation. Drygt hälften har en genomsnittlig månadsinkomst under 10 000 kr och knappt tre av tio mellan 10 000 och 20 000 kr.

Efter varje citat står respektive persons kön, ålder och kommun. För de som bor i Stockholms kommun står även kommunområde med.

Åsikterna och tankarna i den här gruppen är lika olika som de är många. Det som förenar dem är att de vill framåt, tror på jämställdhet men känner sig stressade i livet. Det är en generation med kraft och energi, med hopp och nyfikenhet på livet.

Bostadssituation

- 57** personer bor hemma
- 18** bor i egen lägenhet
- 5** bor inneboende
- 13** är sambo med partner eller kompis
- 7** personer – övrigt, typ kollektiv eller elevhem

Sysselsättning

- 14** jobbar deltid
- 21** jobbar heltid
- 2** arbetssökande
- 20** går på gymnasiet
- 40** pluggar på högskola/universitet
- 2** sjukskrivna
- 1** annat

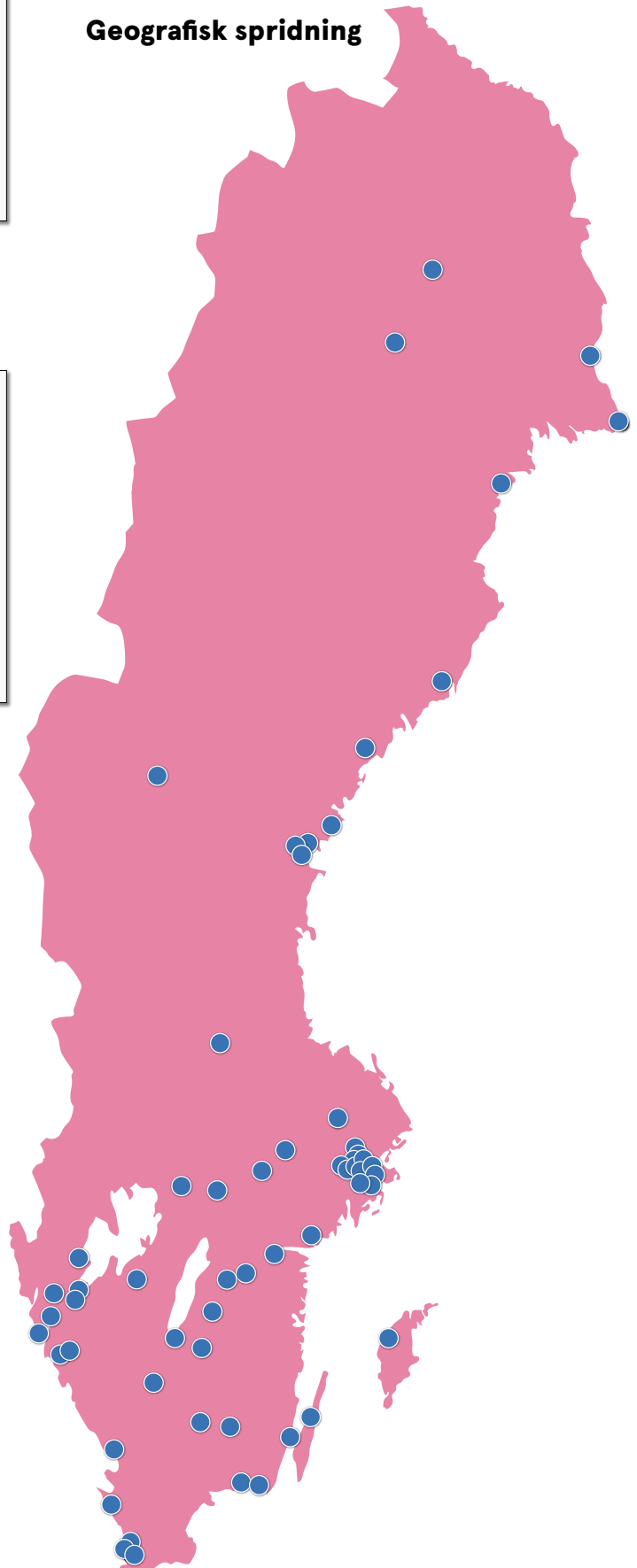
Könsfördelning

- 50** kvinnor
- 2** hen
- 48** män

Åldersfördelning

- 1** 23 år
- 6** 22 år
- 15** 21 år
- 31** 20 år
- 29** 19 år
- 19** 18 år

Geografisk spridning

I Mitt Liv

”Jag gillar den här åldern, tillräckligt vuxen för att förstå allt och tillräckligt ung för att slippa vuxenlivet.” (Man 18 år, Stenungssund)

NULÄGE

Livet i dagsläget upplevs som bra av de flesta som vi har pratat med. Jämförelsevis är det även bättre nu än för några år sen. För några individer stämmer inte detta alls och för en del är livet ganska likt det tidigare. Här få vi en inblick i vad som är bra och dåligt i individernas liv och i stressen och oron som präglar många.

Det goda i livet

”Du vet, när man går upp på dom här kalla mornarna vid fem och bara sätter sig med en god bok och läser. Ja, det skulle jag säga är det bästa.” (Man 20 år, Borås)

Familj, vänner och en eventuell partner är det som oftast nämns i samband med vad som är bra i livet just nu. Den nyvunna självständigheten skattas högt och många nämner frihet som väldigt viktigt. De som har gått ut gymnasiet är friare att göra egna val, såsom utbildning, arbete eller resa och har större kontroll över det egna livet. Suget att tjäna pengar och få ännu fler valmöjligheter växer för många.

Att kunna ägna sig åt intressen är för många mycket värdefullt, till exempel studentaktiviteter, fotboll, sportklubben, musiken, träningen, kören, nykterhetsrörelsen, skateboard, karate, hockey m.m. Många är skoltrötta och glada att skolan är över eller att studenten är nära förestående. Ordet frihet återkommer ofta. De lockas av friheten som kontrast till skollivet. Om man studerar vidare är det något man har valt själv och uppskattar, likaså om man i stället arbetar. Att tjäna egna pengar är centralt för många. Det upplevs som frihet att flytta hemifrån, vilket blivit helt livsavgörande för de personer som har flyttat från en destruktiv familj. En del uttrycker att det är skönt att mogna, att ha landat mer i sig själv och sin identitet och att tankar om framtiden börjar klarna. Med det kommer även större självsäkerhet och trygghet.

”Jag är transperson, och har nyligen kommit ut för alla som jag känner i princip.” (Hen 20 år, Söderort, Stockholm)

I jämförelse med det egna livet för tre år sen är det bättre nu, tycker de allra flesta. Generellt sett upplevs gymnasiet som en bättre tid än högstadiet och den eftergymnasiala tiden bättre än så. Trappan uppåt beror just på ökad självkänedom, självkänsla och frihet. Detta verkar för en allt godare livskvalitet. Man har mognat och är mer social. Det finns mer tid för vänner och för de som har partner påverkar det livet till det bättre nu. Många pratar om att kunna styra sitt egna liv mer än förut. Några har bytt vänskrets och kommit ur destruktiva mönster. Den psykiska ohälsan är mindre än förut och skolstressen släpper för de som lämnat skolan.

”Jag känner mer nu än för tre år sedan att jag har väldigt många möjligheter i världen som man kan ta för sig av. Att man bara känner sig inspirerad och känner sig motiverad till att göra saker och att försöka komma framåt i sin egen bana.” (Kvinna 19 år, Tranås)

Men för andra kan samma saker innebära något dåligt. Att skoltiden är över gör också att vännerna inte längre serveras på ett fat och att välja väg kan bli till en stress för de som inte vet sin riktning än. Några personer tycker att det ökade ansvaret gör att livet var bättre förut.

”Jag har en kompis som var ledsen innan vi tog studenten för att inget kommer vara som vanligt sen. ’Exakt’ tänkte jag, ’det är ju det som är bra.”
(Kvinna 19 år, Ronneby)

Livets sämre sidor

Ungefär en fjärdedel av de tillfrågade säger att det inte är något speciellt som är dåligt i livet just nu. Men för många är stress en uppenbar faktor som har en negativ inverkan och det som är jobbigast i livet. En del har höga krav på sig själva och några upplever förväntningar från omgivningen som stressande, andra tycker att skolan är dålig eller tråkig, speciellt matten. Stressen beror dels på oro i samband med skolarbete, både på gymnasium och universitet, dels oro inför framtiden och om man kommer klara av de krav som ställs på en. Att få bostad och klara en egen ekonomi ligger också till grund för oro.

”Jag tävlar med klockan hela tiden, vi alla gör det i samhället.” (Kvinna 20 år, Västerort, Stockholm)

Omständigheter som att det är struligt i familjen eller att man har problem med sjukdom påverkar också stressen. Några personer säger att de saknar en partner, andra saknar vänner.

”Kärlekslivet, det störde ju inte om det skulle vara bättre så klart. Det beror ju på hur man ser det egentligen. Om man går ut på en suparkväll eller nånting så är det sällan som det skulle vara nåt meningsfullt som skulle hända där. Det är väl mer det kruxet som jag skulle ha i så fall. Det är väl svårt om man inte riktigt vet hur man ska gå till väga, så är det ju med det mesta så klart. Jag tror att det kommer säkert lösa sig till slut men det kommer nog involvera att jag kommer behöva göra nånting aktivt.” (Man 20 år, Nässjö)

Andra pratar om en djup psykisk ohälsa och allvarliga händelser som påverkat dem, som ångest, våldtakter och missbruk inom familjen. Fler orosmoment är att någon i familjen ska bli sjuk eller dö, att bli överfallen eller våldtagen, en dålig självbild, eller att inte få jobb. Några mår sämre av att far- och morföräldrar är sjuka eller har gått bort.

”Jag har en dement farfar. Det går väl inte att göra så mycket åt egentligen. Sånt lider väl alla av. Det är lite tråkigt. Nåt som är en lite sämre del av livet, tänker jag. Det är liksom som en förbannelse, så är det. Dels för min farmor då, och för oss andra. Dom som inte känns igen av honom riktigt, det gör ju ont. Det är skov med demens, ibland känner han igen en. [...] Det kallas ju rimligtvis för dom anhörigas sjukdom, för han lider ju inte men det är ju främst dom runt som mår dåligt av det. (Man 20 år, Umeå)

Osäkerhet inför framtiden är påtaglig och det finns en allmän oro inför vad som händer i världen. De unga oroar sig i ungefär lika hög grad för det egna livet som för samhället. Jämställdhet, våldtakter, bristen på mänskliga rättigheter, att unga hamnar snett, brist på integration, miljöfrågor, icke fungerande socialtjänst, är några av ämnena som framkommer.

”Du vet Metoo, man är ju nästan lite orolig för hur det ska gå i framtiden. Om män behandlar kvinnor som dom gör idag, hur kommer det se ut om 10–15 år, eller 150 år? Hur kommer det se ut för våra barn och barnbarn?”
(Kvinna 20 år, Söderort, Stockholm)

Många är rädda för högervägen och rasismen i samhället, andra för urholkning av välfärden, massinvandring, ett för svagt rättssystem och ökad kriminalitet.

”Om man tänker bara för två år sedan, då blev man ju rädd och upprörd om nån hade blivit skjuten till exempel, nu rycker man ju bara på axlarna och säger ’då var det väl som vanligt’. Man reagerar inte längre och det är ju en ganska stor varningssignal.” (Kvinna 19 år, Malmö)

Politik, våld, köttindustrin, sociala mediers påverkan i politiken, terrorism, konflikter, kärnvapen, Trump och Nordkorea nämns också.

”Jag kan känna en oro inför krig generellt eftersom det är en produkt av pengaintressen så att det går väl egentligen inte att göra något åt.” (Man 20 år, Umeå)

En person menar dock att allt är föränderligt. Samhällsutvecklingen beror på vad som har varit tidigare och dagens situation kommer även den att förändras med tiden.

”Det går ändå hela tiden i reaktioner och motreaktioner på nåt sätt.” (Man 19 år, Söderort, Stockholm)

Oro kan ta sig uttryck på en mängd olika sätt; är det inte det stora som gnager så kanske det lilla. Oavsett om det sitter i samhällsutvecklingen eller i mer individuella angelägenheter så tycks oro alltid finnas närvarande. Endast några få personer uttrycker att de inte har någon ängslan alls utan verkar lyckas att följa sin livsfilosofi om att leva så gott man kan, här och nu.

Samtidigt oroar sig någon för hur det egentligen ska gå när hans generation ska vara med och bestämma om framtiden:

”Att min årskull och att till och med dom som är två år yngre än mig ska rösta, det är lite oroväckande. Jag tycker inte det är världens stjärngeneration som jag växt upp med gentemot om man ser till äldre generationer, om man får inblick i deras liv och om hur dom gjorde, tyckte och tänkte. [...] Vi är väldigt, väldigt bortskämda. Det är en trasigt curlad generation.” (Man 20 år, Stockholms innerstad)

FRAMTIDSPLANER

Yrkesval

Valet av yrke har nästan alla funderat på, bara ett fåtal vet inte alls vad de vill arbeta med framöver. Alternativen som kommer fram är mycket olika. Flera personer ser både en realistisk väg i livet och en väg som troligtvis inte är möjlig. Många hänvisar till att de vill hjälpa andra människor, ibland på grund av egna erfarenheter.

”Jag har tänkt gynekolog. Jag lider själv av väldigt svår endometriosis och har haft det i väldigt många år. Jag gick i elva år utan en diagnos. Så att jag hann ju bli väldigt skadad inombords då. Så att då känner jag bara att, jag vill inte att en enda tjej mer ska bli så skadad som jag har blivit. Idag har jag ju fått hjälp, jag fick diagnos för snart två år sen, så jag har haft väldigt otur med det och känner att jag vill hjälpa andra.” (Kvinna 22 år, Göteborg)

Ungefär en femtedel säger att de vill arbeta inom vården, exempelvis som sjuksköterska, läkare, barnmorska eller tandläkare. Att vilja ”arbeta med människor” är också ett vanligt uttryck. Flera vill arbeta inom skola och utbildning.

”Jag har väldigt bra lärare nu på gymnasiet som har gjort att, ja, jag skulle också vilja vara lärare. Dom gör det intressant och väljer mycket utifrån kvinnor och globalt. Det tycker jag är kul, att visa vad man faktiskt kan göra som lärare. Jag vet inte, man vill... det skulle vara kul att vara en bra lärare som kanske gör det bra för en unge.” (Kvinna 18 år, Kungsör)

Teknik och IT är också populära yrkesområden, datareparatör och spelprogrammering är två exempel.

”Åh jag vill jobba med it-säkerhet, det är drömmen.” (Kvinna 20 år, Jokkmokk)

Några gör sina yrkesval för att de ligger nära till hands, antingen fysiskt eller för att det är familjetradition. Några nämner till exempel industriarbete, snickare eller att arbeta på Volvo. Andra baserar det på intresse.

”Jag tycker om att gasa. Men inte pilla och mecka och sånt.” (Man 20 år, Karlskrona)

En annan säger:

”Jag skulle jättegärna vilja bli internationell tjänsteman och jobba inom antingen NGO eller inom staten eller annat. Just nu skulle jag vilja jobba med mänskliga rättigheter och konfliktlösning, men det kan ju skifta.” (Kvinna 19 år, Uppsala)

Ska man jobba i 45 år behöver man mer motivation än pengar, menar någon. Andra drivs nästan bara av att tjäna pengar för att kunna få mer frihet att göra det man vill. För vissa finns andra skäl som motiverar ens val.

”Det jobb jag vill ha, det är nånting när man jobbar på dagen. Man vaknar, går till jobbet, jobbar, och sen när man kommer hem är man ledig tills man går till jobbet dagen efter. Att man inte har en massa hemarbete. [...] Jag älskar den här känslan av att när jag kliver in genom hemdörren efter att ha slutat på jobbet, då är jag helt ledig tills jag går till jobbet dagen efter.” (Man 18 år, Söderort, Stockholm)

Flera personer har både en orealistisk tanke om vad de skulle vilja bli och en som är mer realistisk. För några står det mellan två kanske lika möjliga yrken, men där kontrasten mellan dem är stor: Bakgrundsdansare eller veterinär? Starta en makeup-skola eller jurist? Jobba med konst eller bli professor i matematik?

De flesta av de unga som vi har talat med ser snarare möjligheter än hinder. Närmare hälften tänker att de kan bli vad de vill, bara man vill och kämpar tillräckligt mycket. Vissa tänker dock att de inte kan bli vad de vill på grund av enorm konkurrens eller att de inte skulle klara av det, alternativt egna fysiska hinder. Några känner sig begränsade i vad som är accepterat i familjen eller av andras förväntningar på en. Andra omständigheter kan också hindra:

”Man känner sig mest begränsad på grund av att man inte kommer in på linjen, på utbildningen.” (Kvinna 19 år, Söderort, Stockholm)

En annan säger:

”Att det inte finns bostäder, det är nog det enda som jag tänker kring det här med utbildning, som jag tror hindrar mig från att gå min utbildning. För bostäder, det är en riktigt tuff marknad där ute.” (Kvinna 19 år, Ronneby)

Andra yrken som nämns av flera är socionom, psykolog och jurist. Ytterligare alternativ som kommer upp är fastighetsmäklare, teckenspråkstolk, djurskyddsinspektör, civilingenjör, åklagare, elektriker, skogsingenjör, polis, journalist, hotelldirektör, förpackningsutvecklare, pilot, bankrådgivare, influencer, krishantering, korrespondent, geoteknik, filmregissör, byggprojektledare, värdepappersmäklare, diplomat, egenföretagare m.m.

Flytta eller stanna

Sverige är uppskattat och när det talas om framtida familjebildning är det oftast här man vill bo. Gratis sjukvård och utbildning anses vara värdefulla förmåner och förutsättningarna att få barn anses vara goda. Många vill gärna prova på att bo utomlands under en period för att senare återvända.

”Jag känner att, man märker det mer och mer varje gång man är utomlands att Sverige, just Sverige är ju ett bra land att bo i, med försäkringar och sjukvård och sånt där.” (Man 18 år, Västerås)

Ungefär en femtedel kan dock tänka sig att flytta utomlands, utan en uttalad eventuell återkomst. Länder som Grekland, Italien och Spanien nämns vanligen om man vill flytta för klimatets skull, kylan anses vara en nackdel även bland flera som vill bo kvar i Sverige. Andra skäl till flytt är att man har rötter i ett annat land, att Sverigedemokraterna blir större eller att man vill plugga eller arbeta utomlands. En person nämner ett utbrett judehat vilket gör att han vill flytta till Tel Aviv. Kanada nämns delvis för att det är likt Sverige, andra exempel är Holland, Tyskland, Österrike, USA, Thailand, Japan.

”Jag är förälskad i Norrbotten, det är där jag vill bo. Däremot skulle det vara roligt att bo i södra Sverige eller kanske utomlands ett tag, men när jag väl köper ett hus eller nånting så kommer det vara i Norrbotten.” (Kvinna 20 år, Piteå)

En del personer vill flytta inom Sverige, några för att de vill lämna sin hemort och andra bara om det krävs för att till exempel få ett arbete.

”Alltså, jag skulle nog vilja flytta till Bjurs. Det hade varit fint. Av typ två anledningar. Ja, dels... det är rätt så nära till allt. Här i Grycksbo har vi bara en affär och ett pappersbruk, det är liksom allt vi har typ. I Bjursås har dom ju mack, dom har två mackar, en affär som vi har i Grycksbo, Coop. Sen har dom Frendo, en kiosk bredvid macken och lite annat sånt där. Så det är nära till det mesta man behöver. Det jag saknar mest var ju när macken la ner här, så vart det ingen mack här. Då måste man åka till Bjursås och tanka, det vart ju drygt. Har man ingen bensin i grejerna så tar man sig ingenstans, ingen bil heller.” (Man 18 år, Falu kommun)

Om fem år...

Då livet upplevs som bättre nu om man blickar bakåt så tänker de flesta att det kommer bli bättre även framåt. Man tror att livet har ordnat upp sig i de delar som inte fungerar idag, såsom boende, hittat det man vill göra eller träffat en partner. Många pratar om att man har kommit till nästa steg i livet vilket kan vara att ha påbörjat en utbildning, avslutat den eller börjat arbeta med det man vill. Det kan också innebära att man har uppnått några av de saker man önskar göra i livet, som att resa eller studera/arbeta utomlands. Vissa ser gärna att de har fått barn, vilket för några andra personer ligger längst ner på listan.

”Om jag tänker från att jag var noll år, för varje år som har gått så har mitt liv blivit bättre och bättre. Alltså det har blivit, hur ska man säga, på ett sätt värre och värre i och med att man får ta mer ansvar. Man kunde inte uppskatta det på samma sätt. Till exempel när man gick på dagis så behövde man inte tänka på nånting, man kunde göra precis vad man ville, man kunde inte uppskatta det då. Så då förlorade det sin värdighet, alltså det man har. Men jag känner att man lär sig uppskatta livet mer och mer, och av den anledningen blir det bättre och bättre.” (Man 21 år, Västerort, Stockholm)

Orsakerna till att det kommer vara bättre om fem år, liknar de som gör att livet är bättre nu än för tre år sen; större frihet och mer självständighet i samband med att man tjänar egna pengar och har ett eget boende. Några pratar om att man kommer vara mer etablerad och ha ett bättre jobb, landat mer i sig själv och att oron för att misslyckas minskar. Man ser fram emot en ännu större personlig frihet.

”Bättre! För att jag tycker att det är fruktansvärt roligt att tjäna pengar! Jag pluggar ju för att kunna jobba och tjäna pengar.” (Man 19 år, Örebro)

Livet kommer vara lika bra som nu, tänker en del, även om förutsättningarna ändras. Någon enstaka person säger att det kommer bli sämre för att universitetstiden är den roligast tiden i livet. En annan vill inte åldras.

”Jag är inte den människan som tänker framåt, för att när jag har gjort det tidigare så har allting alltid gått fel. Så jag väljer att ta en dag i taget. Alltså visst, man kan alltid drömma sig bort. Men planer och förhoppningar, det gör inte jag.” (Kvinna 18 år, Örebro)

Det eftersträvarsvärda i livet, som till exempel lycka och frihet, kommer som bekant inte bara av pengar.

”Man blir ju inte alltid lyckligare med pengar.” (Kvinna 20 år, Piteå)

För personer som inte mår bra idag blir detta extra tydligt även när man pratar om framtiden.

”Jag ser det nog inte så. Visst, det är väl klart att det är bättre att ha mer inkomst. Men jag tror inte jag värderar såna saker som något som är bättre i livet. Men jag tror att jag gör mer saker jag tycker om då, så att på så sätt är det väl bättre. Att jag får hålla på med något jag tycker om, jobbmässigt då tänker jag. Jag får resa mer.” (Kvinna 18 år, Kalmar)

DRÖMMAR

”Jag vill bygga ett hus, det har jag alltid velat göra. Och jag vill bygga en båt, en mindre träbåt, en halvklassisk svensk träbåt. Jag tycker det är kul att snickra. Det är något som jag spontant vill göra. Som drömmar och mål vill jag närmast bara liksom vara glad och lycklig så länge det går. Man har inte en jättelång resa här på jorden liksom, jag tycker man ska ha så kul på vägen man kan ha.” (Man 18 år, Stockholms innerstad)

Att få leva ett bra liv med god hälsa, vara lycklig med familj och ha ett bra jobb som ger både trivsel och pengar, det sammanfattar de vanligaste drömmarna hos de vi har pratat med. De allra flesta nämner komponenter i livet som ska ge balans och trygghet, kanske att få just det jobbet som siktet är inställt på eller att få ägna sig åt en hobby.

”Jag vill ha nån himla trädgård att handskas med.” (Hen 20 år, Söderort, Stockholm)

På det individuella planet nämner många att resa, se världen, möta olika kulturer och vidga sina vyer, gärna resor som sträcker sig över en längre period. Det kan också handla om att springa ett maraton, att bli riktigt bra på någonting eller att skaffa hund. Familjebildning med barn nämner de flesta som en del av framtidsvisionen, ibland uttrycks även att man vill ha en stabil partner. Många vill flytta till hus, några vill ut på landet eller bo vid vattnet. Att bli lycklig är essensen, vägen dit varierar och innehåller både stort och smått.

”Jag vill ha min drömbil när jag är 40. Vilken, får vi se då.” (Man 19 år, Örebro)

Många har jobbrelaterade drömmar, vissa eftersträvas att uppnås medan andra anses vara orealistiska. Att forska, bli musikartist, sitta i riksdagen, vinna Nobels fredspris, starta eget företag, bli flygvärdinna, dansa med Beyoncé, regissera långfilm, bli basketproffs är några exempel. Flera menar att deras dröm är lika med deras målsättning; att arbeta med det de utbildar sig till. Andra skiljer möjliga mål från en ouppnåelig fantasi, som att flytta till Yttre Hebriderna och starta en ekologisk fårfarm. En person säger att han gärna skulle bli fotbollsproffs men menar ändå att drömmen får stanna vid att bara tjäna tillräckligt mycket pengar för att kunna flytta hemifrån.

”Jag vill bli nån som folk ser upp till på nåt sätt. Om det blir att jag blir en inspiration inom makeupvärlden eller om jag nu tröttnar på det här och blir jurist, i så fall bli som Massi Fritz.” (Kvinna 20 år, Haninge)

Ett mindre antal personer säger att de inte har några drömmar, antingen för att man inte tänker på framtiden över huvud taget eller för att det är ett aktivt val då man ogillar att planera eller är realist.

”Att ha en Teslabil hade ju varit en fin grej så klart. Men mycket mer än så är det inte. Nä jag fokuserar mer på att, det låter ju lite hippieaktigt så att säga men det är ju mer i nuet man bör leva så att oroa sig för nånting du knappt kan påverka, det är meningslöst så jag släpper det.” (Man 20 år, Nässjö)

Några andra specifika drömmar är att kunna hjälpa sina föräldrar ekonomiskt, att bo på en gård, en kommunistisk revolution i samhället, att få hjälpa människor i fattiga länder, lyckas behålla landstället den dagen föräldrarna går bort, känna sig nöjd med livet när pensionen kommer, att bara få må bra.

Drömmarna utgår mycket från det egna livets förutsättningar, vilka ju ser enormt olika ut. En dröm för någon kan vara en självklarhet för en annan.

”Jag drömmer om en smärtfri dag. Jag har inte haft det på sju år.” (Kvinna 19 år, Malmö)

FRIHET

”Friheten att få vara ensam en solig dag på vårvintern ute i skogen.” (Man 19 år, Örnsköldsvik)

Vad är frihet?

Frihet innebär för de allra flesta möjligheten att göra vad man vill, ha rätten att fatta egna beslut och välja bland många alternativ, rätten att resa och arbeta med vad man vill utan att bli begränsad, påverkad eller tvingad av andra – så länge det inte påverkar någon annans frihet.

”Frihet är att själv kunna skapa sina mål, att kunna uttrycka sig och leva sitt liv fritt utan oro för att någon ska ta den ifrån dig.” (Man 20 år, Linköping)

Det innebär också frågor som ligger till grund för demokrati, som att få tycka som man vill, få uttrycka sina åsikter och bli accepterad för den man är – utan att skada någon och inom lagens ramar. Frihet är trygghet, menar en person.

”Frihet finns ju alltid i balans med samhället och med ansvar. [...] Frihet måste alltid finnas i kompromiss med andra. Men... Frihet är väl att alla kompromissar på lika villkor. Att en persons frihet är inte mer värd än någon annans.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

De egna valmöjligheterna tycks vara centrala inom begreppet frihet. Att kunna sälja sin gård på landet och bara flytta till Vietnam är frihet för någon. Det är att välja om man vill åka till Bali eller Haparanda nästa vecka, säger en annan.

”Frihet är att kunna bestämma över hur man vill att ens liv ska se ut. Det är att välja sin egen väg i livet och genom att välja vem man ska gifta sig med, vad man ska plugga till, vad man vill jobba som, och en massa annat.” (Kvinnorna 20 år, Göteborg)

Några menar dock att frihet bara kan finnas i avskildhet från andra, då vi alltid har måsten och normer att förhålla oss till. Det kan vara hur man ska se ut, att man måste arbeta och att vi tävlar med klockan. Allt handlar om att tjäna pengar för att kunna skaffa sig bostad, mat och för att ens kunna leva i samhället.

”Frihet är att kunna göra vad du vill, att må bra av det och kunna vara lycklig. Riktig frihet är utan pengar, tycker jag. Och tyvärr är vi inte fria i det här samhället idag.” (Kvinna 20 år, Västerort, Stockholm)

Bara om man lever i en stuga i skogen och ingen vet att man existerar kan man vara fri, enligt någon. Först då kan man vara sig själv fullt ut. Frihet är när man känner att det inte finns några gränser, säger en annan.

”Frihet är nånting som inte finns. Så länge vi lever i ett kapitalistiskt samhälle så kommer frihet aldrig att existera.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

Är du fri?

”Ja fan, inte helt ofri. Men det är ett väldigt komplicerat begrepp.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

Långt över hälften av de 100 personer som vi har samtalat med anser att de är fria. Någon säger att Sverige är ett av världens bästa länder och att här kan vi vara fria, till exempel lagen om yttrandefrihet stödjer det. Några personer tillägger att de är relativt fria, eller så gott det går.

”Att ha möjlighet att kunna påverka sitt liv, kunna göra det man vill, och det känner jag att jag kan, så ja.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

Ingen kan vara helt fri menar vissa och nöjer sig ändå med att vara lagom eller tillräckligt fri. En del inflikar dock att de inte upplever någon ekonomisk frihet.

Många personer säger att de inte är fria alls. Yttre påverkan som sociala medier, ett icke jämställt samhälle och skattesystemet uppges vara några orsaker till individens begränsning.

”Nej, för att jag känner ändå att samhället, utbildning, och alla dom här normerna har nån slags makt över mig. På det sättet känner jag mig frihetsberövad.” (Kvinna 20 år, Nyköping)

Man har två val, enligt någon: antingen lever du efter normen och gör som alla andra tycker, eller så väljer du att gå din egen väg och får skit för det. Att leva med den pressen vore omöjligt för personen i fråga och därmed finns inget val.

En annan menar att det är svårt att inse vad frihet är när man har det, det står alltid i förhållande till någonting annat.

”Jag skulle säga att... som svensk att svara på vad frihet är... Jag tror inte du vet vad det är förrän du inte har det längre. Nä, Sverige är ett väldigt vackert land och vi har växt upp med en otrolig frihet. Jag kan växa i stort sett från ingenting i Sverige och så kan jag bli vad som helst med hjälp av skola och liknande. Jag tycker det är frihet på nåt sätt. Alla kan bli vad dom vill. Sen så självklart är det lättare för den människan som kommer från en bättre och så kallad finare bakgrund att bli nånting, så kommer det alltid att vara. Jag är fri som en fågel.” (Man 20 år, Uddevalla)

2 PSYKISK OHÄLSA

På grund av de mycket personliga livshistorier som framkommer i detta kapitel har vi valt att ta bort namnet på orten där individerna befinner sig. Här är historier från några som har valt att berätta.

”Det är liksom ingen som mår bra, det är jättejobbigt. För vi är ändå den här nästa generationen som ska jobba. Om vi kraschar, vad händer då?”
(Kvinna 20 år)

Flera personer har berättat om levnadsförhållanden och händelser som inneburit ett stort lidande. Cirka en fjärdedel av de vi talat med beskriver att de har mått eller mår så pass psykiskt dåligt att de har behövt hjälp på ett eller annat sätt, professionell hjälp genom samtal och/eller medicinering. Det handlar om familjer i vilka det förekommit missbruk och kränkningar, ångest och stress i samband med skolmiljö, mobbning och individuella problem som drogmissbruk. En betydande majoritet av de som berättar om sina erfarenheter av psykisk ohälsa är kvinnor.

Utöver de som nämns i detta kapitel uppger många att de har/har haft ångest och stress av skolan, vilket kan yttra sig i till exempel sömnproblem, utan att prata om en djupare psykisk ohälsa. Några nämner även mobbning.

MISSBRUK OCH ÖVERGREPP

Flera personer har levt med alkoholiserade föräldrar och upplevt fysiska och verbala kränkningar genom hela uppväxten.

”När jag gick i skolan så kunde jag ju äta mat där. [...] Mina föräldrar jobbade inte och det var ju bara tobak och alkohol som pengarna gick till. [...] Det var stora diskberg, mamma skaffade husdjur fast jag var allergisk, skötte inte om dom. [...] Jag kunde ändå fly lite när jag kom till pappa. Hos mamma var det jag som tvättade och diskade och försökte fixa allting. Så jag var ju verkligen medberoende då. [...] Hela gymnasiet pluggade jag kanske 80 timmar i veckan bara för att komma hemifrån. Hemma hos pappa var det bara ’gör som du blir tillsagd’ och där försökte jag liksom vara det här lilla barnet som inte fick leka hos mamma. Då vart man ju kallad barnlig när man var där för att man inte gör och är så perfekt som dom ville att man ska vara liksom.” (Kvinna 20 år)

Att söka hjälp, och att få rätt hjälp, är inte en självklarhet. Upplevelsen att skolan brister både i att uppmärksamma problem och att erbjuda rätt hjälp, är inte ovanlig. Att få den hjälp som passar just en själv, eller att träffa rätt person kan förstås vara helt livsavgörande.

”Den enda gången jag har nämnt att vi inte haft det bra hemma så ringde skolsköterskan hem, sen när jag kom hem fick jag skäll, och sen var det liksom inget mer med det. [...] ADR, jag älskar hjälpen jag får därifrån. Alkohol- och drogrådgivningen, man kan gå dit som medberoende. [...] Det hjälper ju mig att bearbeta varför mamma valde ett cigarettpaket framför mig liksom.”

”Eftersom jag hade så mycket problem, dels hemma och att jag vart mobbad i skolan, så var det liksom... Om jag inte hade haft en lärare att vända mig till så hade jag liksom säkert redan varit död, det kan jag nästan svära på.”
(Kvinna 20 år)

Dottern till en missbrukande förälder har idag traumarelaterade diagnoser. Hon berättar om sin uppväxt där hon hoppat runt mellan olika fosterfamiljer. Båda föräldrarna är döda nu.

”Hon var ju alkoholist och narkoman. Hennes och min relation var ju att hon levde på att trycka ner mig. [...] Jag började ta ansvar för mig själv litegrann när jag var fyra. Alltså då gick ju jag och släckte mammas cigg till exempel, när hon hade däckat och sånt. Så att jag har ju alltid varit självständig. Jag vet ju att jag klarar mig alltid på ett eller annat sätt.”

”Jag kunde jag göra vad som helst. Jag menar, jag rymde ju från Skåne till Småland liksom. Då satte jag mig på en buss, då var jag 9.”

”Mamma var väldigt fascinerad av knivar. Hon höll på att döda min pappa. Hon knivskar honom i halsen. Han höll på att förblöda men han överlevde. [...] Hon har knivskurit mig i handen, så jag har ett ärr i handen. [...] Jag vet bara att vi åkte in till akuten och jag har mitt ärr och att det var bara jag och mamma där.”

”Det har gjort mig 10 000 gånger starkare. [...] Jag lär mig alltid hantera grejer på ett annat sätt för jag är så psykiskt stark, än någon som har levt världens underbaraste liv. [...] En sån person har ju svårt att hantera en traumatisk händelse och det kan ju ärra en för livet. Medans jag, jag tar mig igenom det, jag går vidare, 'ok fine, det har hänt, vad ska jag göra åt det?' Alltså det har ju hänt, jag kan ju inte göra nånting åt det direkt. Sen så har väl jag tagit en distans från tidigare år. Så jag brukar säga att jag... det känns inte som det har hänt mig, utan det känns som att det är nånting jag har sett på en film, till exempel. Och det är väl så jag har överlevt.” (Kvinna 23 år)

En annan berättar:

”Jag flyttade hem till min mormor när jag var 17, för att det var lite stökigt hemma. [...] Ibland har mamma druckit så mycket att hon ramlar och slår sig och... jag har liksom tyckt det varit pinsamt att vara med henne och fått lite ångest av att vara där hemma. [...] Mammans alkoholism har varit lite tabubelagt hela uppväxten, det ingen som har vågat säga nånting och ingen som har gjort nånting. Så när jag väl fick nog där, när jag var 17, så fick ju min mormor reda på det här också och hon liksom tog mitt parti helt och hållet. Det var väldigt skönt att ha en annan vuxen som stöttade mig där.”

”Det har varit först nu, det här året, som hon har börjat förstå det, som hon har börjat ta det på allvar, och faktiskt behandlas för det. Jag tycker det är väldigt skönt, men jag vet också att hon har försökt innan och då har det

inte gått bra. Så jag vågar inte riktigt få upp hoppet än, utan om hon har hållit sig nykter fram till sommaren, då... då tror jag att jag kan börja tro på det på riktigt.” (Kvinna 21 år)

En person pratar om att hon inte vill umgås med familjen utan hellre går till sitt rum eller går ut när hennes pappa har druckit:

”Ganska ofta när jag kom hem från skolan så hade jag haft en väldigt bra dag, sen så öppnar jag dörren hem... Det är väldigt små saker som gör att jag förstår att ’ok, pappa har druckit idag’. Det kan vara första ordet han säger, när han säger hej, om jag ropar hej när jag kommer in i hallen, och då vet jag direkt, jag kan signalerna till 100%. Då... jag sjunker väldigt mycket. Det kan liksom gå från att jag är väldigt glad till att jag blir ganska ledsen.” (Kvinna 19 år)

Eget missbruk finns också med i bilden, där några har fått hjälp medan andra har tagit sig ur det på egen hand. Det framkommer beskrivningar av våldsamma situationer i samband med alkohol och droger.

”Min farsa försökte knivhugga mig en gång, det var typ det läskigaste jag varit med om. [...] Jag skulle gissa på att det har gjort mig lite mer känslökall, för att det har gjort att jag har behövt förtrycka det, eller jag behövde ju göra det väldigt länge. Nu känns det inte jobbigt att prata om det längre. Det har väl gjort att jag varit bättre på att hålla inne mina känslor, inte visa mig svag.” (Man 19 år)

En person berättar om sin uppväxt med misshandel både mellan föräldrarna och mot henne som enda barnet i familjen:

”När jag var liten så, min pappa misshandlade mamma. Så allting jag minns från 3, 4 års ålder är hur han slår henne med stekpannor och hon bara ligger ner. Men det var ingen som visste om det, jag tänkte att det var normalt så det var liksom ingenting som jag pratade om med andra. [...] Efter han hade dött så började mamma misshandla mig i stället, både fysiskt och psykiskt.”

”Jag var kanske 9, 10 år. Mamma hade väldigt svårt med att hantera pengar, alltså hushålla med och förstå liksom att det behövs köpas mat och så. Det var ju jag som fick på nåt sätt ta ansvar för det och se till att laga middag, för att annars så blev det ingenting.”

”Jag hade mycket självskadebeteende. Och jag minns att jag kollar på gamla bilder, när jag är kanske 9 eller 10 år, hur jag har liksom stora köttår på armarna, men det var ingen som sa nånting, det var ingen som frågade hur jag mådde.”

”Min mamma är väldigt överbeskyddande av sig, vilket många föräldrar som har allergiska barn blir för att man ser barnen som väldigt ömtåliga. Men det gjorde att jag inte kan ta hem kompisar för att kompisarna kanske hade en annan hemmiljö som inte var lika kontrollerad. Och det var väldigt

mycket krav på hur jag skulle bete mig så fort jag kom hem. Att jag fick liksom inte göra någonting, inte äta, inte gå på toa, ingenting, förrän jag hade duschat och blivit ren efter att ha varit i skolan. Och det här tänkte jag ju att 'det här måste jag göra för att jag är allergisk'. Men jag har ju liksom förstått att det berodde ju på andra saker att hon betedde sig så, det är inte ett normalt förhållningssätt."

"Det slutade med att det blev polisanmälan mot henne och jag fick sitta i polisförhör, då var jag ganska liten, och fick berätta om vad som hade hänt. Jag har för mig att hon fick betala nån slags böter. Jag vet att hon var i rättegång men jag vet inte exakt vad som hände mer. Men hon fick ju fortfarande ha vårdnaden om mig."

"Det blir lite som att jag projektleder hennes liv, jag administrerar hennes konton, ser till så att hon inte köper några märkliga saker och försöker prata med henne så att hon ska vara medveten om att hon måste pensionsspara. Hon har varit sjukförsäkrad också i drygt 20 år, så hon har en inkomst på kanske 8 000 i månaden." (Kvinna 21 år)

Sexuella övergrepp och våldtäkt ligger till grund för psykisk ohälsa för några individer. Flera har talat om att de har utvecklat ett destruktivt beteende när de har mått dåligt. En person berättar att hennes pappa hade gått bort, och om ytterligare en av orsakerna till hennes psykiska ohälsa:

"Våldtäkter, relativt många under en tid. När jag mådde väldigt dåligt så hade jag en tendens att åka till främmande män i princip och då hände det ena och det andra. [...] Jag har fortfarande svårt att lita på folk, speciellt manliga vänner. För jag har ändå alltid varit en sån som har mycket manliga vänner, men jag har haft svårt att lita på dom fullt ut, jag har svårt att anförtro mig till dom. Jag vill inte berätta för mycket för att då kanske dom utsätter mig igen. Samma sak med manliga auktoriteter, har jag svårt med, typ manliga läkare och gynekologer och såna saker. Det är jättesvårt. [...] Min mamma anmälde en utav dom men sen åkte jag på förhör och berättade min version och då skyddade jag mig för jag var så rädd." (Kvinna 19 år)

Viljan att överleva och gå vidare har tagit över för några individer. En av de drabbade, med en missbrukande förälder, menar att hon idag är extremt positiv. En annan säger:

"Jag är en person som kliver upp på morgonen, och så lyser solen så börjar jag sjunga. Jag säger till mina vänner att jag skulle vara en perfekt Disney-prinsessa." (Kvinna 20 år)

DEPRESSION, ÅNGEST OCH IDENTITETSSÖKANDE

Även om man har fått professionell hjälp under flera år är det flera som berättar om långvarig och ihållande ångest. För de allra flesta har det dock blivit bättre, man är på väg åt rätt håll.

”Hur kommer mitt liv se ut sen? Kommer jag lära mig att hantera ångesten och sånt med tiden eller kommer jag alltid liksom vara som jag är idag? Jag är en människa som tänker på andra före mig själv. Och så har det alltid varit. Och tyvärr lever vi i en värld där inte alla människor tänker så där. Man utnyttjar, och hit och dit... Det har alltid varit mitt problem, jag tänker på andras bästa före mitt egna, så till slut glömmer jag bort mig själv. Sen när jag väl är med mig själv så tänker jag 'shit, var finns dom som jag fanns för, när jag behöver dom?' [...] Jag har tappat tillit till människor, jag har varit väldigt öppen och sånt innan men fått liksom ta smäll efter smäll av vänner och sånt där, att man inte kan lita på andra.”

”Mamma sa 'det var så längesen man såg dig så där riktigt glad'. Då blir jag ju ännu mer ledsen för då tänker jag, 'shit det har börjat synas.'” (Kvinna 19 år)

De personer som berättar om sin transidentitet har och har haft en tuff psykisk tillvaro. En av dem har lidit av psykisk ohälsa under tio år.

”Jag är väldigt offentlig med vem jag är och hur queer jag är. [...] Det är en friktion, helt klart. I alla fall i ingenjörs-kretsar så är det en viss friktion. Det krävs en del 'guts' att rätta folk på pronomen. Även om riskerna inte är att bli mördad, som det skulle kunna vara nån annanstans i världen, speciellt om jag var transkvinna i stället för transman. [...] Jag vet att det är en väldigt liten sak att bli felkönad av nån, speciellt nån som inte känner en, men det kan fortfarande liksom förstöra en dag, speciellt om det redan är en dålig dag. Det är rosen på bajsprinsesstårnan.”

”Att jag insåg att jag var trans var ungefär i ettan i gymnasiet, för att det var ett nytt sammanhang där jag kunde presentera mig mycket mer neutralt. Då insåg jag att 'fan, om jag anstränger mig så här mycket för att folk inte ska liksom inse vilket kön jag har så kanske det är nånting där. Jag hade också umgåtts tillräckligt länge i queera kretsar, på grund av mina kompisar i grundskolan, mer eller mindre alla var hbt på nåt vänster, så inser jag att det här är nånting som det finns ett ord för, det här är nånting som är på riktigt. Men sen tog det lång tid, det tog tills ett år sen kanske, att jag insåg att jag verkligen vill genomgå könsbekräftande behandling. För att jag har ingenting emot hur jag ser ut. [...] Jag insåg att jag aldrig kommer kunna existera bekvämt. Jag kommer alltid behöva bråka med folk för att dom ska använda rätt pronomen, använda rätt namn och allting, så det är lika bra att bara anpassa mig efter det och se till att mitt utseende matchar mina pronomen, så kommer folk använda dom.”

”Om 5 år... Förhoppningsvis så har jag tagit testosteron en stund och kanske till och med har ett skägg, fan det skulle vara nice.” (Hen 21 år)

Självordstankar och självmordsförsök nämns i några av fallen.

”Jag kände mig väldigt ensam och kände att det var nåt fel på mig, eller att ingen skulle älska mig eller förstå mig. [...] Jag har försökt ta livet av mig, efter att jag insåg att jag var trans. Därför att jag inte såg någon annan utväg.” (Hen 20 år)

De flesta som pratar om sin psykiska ohälsa har sökt hjälp, men att ta det steget är långt för många. Svårigheten att bli tagen på allvar är påtaglig och flera personer understryker vikten av att träffa rätt person.

”Jag mådde jättejättedåligt och gick till en psykologakutmottagning och berättade att jag mådde jättedåligt. Men då fick jag liksom svaret att jag bara var en vanlig tonåring som behövde gå och lägga sig i tid och få rutiner typ för att må bra. Men det är ju inte bara det riktigt som behövs tycker jag då.” (Kvinna 20 år)

Den psykiska vården beskrivs av flera personer som undermålig. En berättar att hon blivit bortglömd i register och har gått från vårdcentral till vårdcentral. Hon blev deprimerad och sängliggande och var borta från skolan i ett halvår. Ibland tar det även tid att få föräldrarnas förståelse och stöd.

”I början, då pratade vi mycket. Då såg hon ju verkligen att det var nåt fel. Hon hörde hur jag grät om nätterna och jag hade ingen ork, och jag ljög och sa ’jag har feber och kan inte gå till skolan’ och sånt där. Då pratade vi mycket. Men till slut var det mycket det här att ’men ryck upp dig, ät inte medicinerna, det är bara skit det där’ och jag förstår ju till viss del, för har man inte upplevt det själv så går det kanske inte att föreställa sig hur det känns. När man inte ser det riktigt heller, som någon fysisk skada så blir det kanske också svårt för hjärnan att fatta vad som händer. Men ändå att försöka förstå min situation hade hjälpt.” (Kvinna 20 år)

SKOLA OCH PRESTATION

”Jag känner alltid oro över om jag ska hinna med plugget. Det är det som är mitt största bekymmer varje dag. [...] Men nu har det inte varit några panikattacker på en vecka drygt.” (Kvinna 19 år)

Psykisk ohälsa i samband med skolarbete och skolmiljö är vanligt bland de vi talat med. Flera personer berättar om stor – ibland orimlig – press från skolan, om prestationsångest och panikattacker. Även i skolan upplever flera personer att det psykiska måendet inte bemöts på allvar och att hjälp från skolan saknas alltför ofta. Gymnasiet, ibland även högstadiet, har för många varit den värsta perioden.

”Eftersom man inte pratar om psykisk ohälsa nånting. Man kan ringa till skolan och säga ’jag har feber, jag kommer inte idag’. Men det är inte lika lätt att säga ’hej, jag mår inte så bra psykiskt idag så jag kommer inte’. Jag var aldrig riktigt hemma från skolan. Så det påfrestade väldigt mycket, jag tvingade mig själv att vara där. Men jag fick ingen hjälp liksom studiemässigt heller eller några reducerade läxor eller någon mer hjälp med skolar-

bete och så där. [...] Det handlar ju om att man inte är tillräckligt kunnig inom psykisk ohälsa och hur vanligt det faktiskt är. Jag hade väl behövt att dom hade förstått att jag liksom inte mår så bra, och med den förståelsen, kunna hjälpa mig hur jag liksom ska klara av att hantera skolan och min situation.” (*Kvinna 19 år*)

3 Nyhetsvanor och Källkritik

NYHETSVANOR

Ungefär hälften av de tillfrågade svarar klart jakande på om de brukar ta del av nyheter. De allra flesta gör ett medvetet val av vilka medier de använder. Detta urval görs av många olika skäl men de allra flesta förklarar sitt val av medier med att det är en trovärdig källa, att det är lättillgängligt och/eller att det är välkänt. En del har också med sig vanan att använda vissa medier hemifrån.

”Min pojkvän kallar mig för förtidspensionerad 18-åring. För att kollar vi på tv och jag ser att det är Rapport eller nånting sånt så bara ’nej, nej, nej sluta bläddra, du får inte bläddra, jag vill se det här!’ [...] Jag är väl en nyhetsnarkoman skulle jag vilja säga.” (Kvinna 18 år, Övertorneå)

Många åsikter uppkommer rörande vilka nyheter som de olika medierna prioriterar att ge utrymme för. Mindre viktiga saker, som vad som händer i kändisars liv eller en mindre nyhet på lokal nivå, ställs mot utebliven information om krigsområden, människor som svälter eller dör.

”Dom mesta gångerna så tycker jag att nyheterna tar upp väldigt mycket saker som är oviktigt. Dom kan till exempel prata om att det är tulpanens dag på nyheterna fast det kanske har hänt nåt krig nånstans som man kanske vill veta mer om. Jag tycker att det är lite löjligt ibland, vad dom faktiskt väljer för nyheter.” (Kvinna 20 år, Härnösand)

Det är viktigt att nyttja olika medier menar många, dels för att de vinklar saker olika och dels för att de inte rapporterar om samma nyheter. Att få notiser i mobilen från olika nyhetsappar är vanligt. De medier som nämns allra oftast är SVT, Aftonbladet och TV4. Facebook, lokala tidningar, Expressen, Sveriges Radio och utländska medier (främst amerikanska och engelska) nämns relativt ofta, likaså Omni, Dagens Nyheter, Svenska (och Sydsvenska) Dagbladet, Göteborgsposten, Metro och Dagens Industri. Några nämner även att prata med kollegor i fikarummet som ett tillfälle att få reda på nyheter.

”Jag har blivit medveten om att jag är inne i min lilla PK-bubbla som delar PK-nyheter och så läser jag det och bara, ’gud vad bra att hela världen tycker så här’, och så är det ju inte. Jag har förstått att jag måste hitta alternativa media att söka mig till för att liksom få en jämnare syn på hur det är.” (Kvinna 20 år, Haninge)

En person nämner att han vill ha alternativ till dessa medier och läser därför Samtiden, Fria tider och Motgift.

”Alltså i samhället är det ju inte accepterat idag att man läser alternativ media. [...] Problemet i samhället idag är att media i Sverige, dom etablerade media i alla fall, är vänstervridet i sina åsikter och värderingar och hur dom väljer att vinkla nyheterna. Medans dom alternativa medierna många gånger kan presentera en uppfattning av båda sidorna av myntet då.” (Man 22 år, Vänersborg)

Knappt en tredjedel tar del av nyheter ibland. För flera personer innebär det en stress och ett dåligt samvete att inte ta del av nyheter lika mycket som de egentligen hade velat. Några personer säger att de blir stressade av nyhetsnotiserna i mobilen.

”Under min gymnasietid var jag väldigt engagerad, men det var liksom också ett bättre forum, alltså på en skola där lärarna också var intresserade och man kunde ha diskussioner i klassrummet och någon att bolla med. Jag saknar det här, just själva pluggsammanhanget. [...] Vi var väl ett litet gäng som kände att ’här kan vi i alla fall vara med och stå upp för politiken och demokratin. Man rycktes med väldigt enkelt.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

Resterande personer menar de aldrig eller sällan läser eller tittar på nyheter.

”Nej jag har dåligt samvete va fan, jag hänger inte med alls.” (Kvinna 20 år, Göteborg)

Andra tar aktivt avstånd ifrån det för att de blir för påverkade av negativa nyheter (exempelvis om personen lider av psykisk ohälsa), eller för att det inte tjänar någonting till då man ändå inte kan påverka. En person som väljer bort nyheter drar en parallell till känslan av att den egna individens påverkan är så pass liten:

”Välgörenhetsorganisationer skulle kunna hjälpa men jag känner inte att jag har möjligheten till att bidra. [...] Eftersom jag vet att min mamma skulle behöva pengarna. Jag skulle kunna hjälpa min mamma eller skänka 100 kr i månaden till en välgörenhetsorganisation, då kommer jag ju hjälpa min mamma.” (Kvinna 22 år, Söderort, Stockholm)

En annan säger:

”Just i stunden kan jag känna ’äh fan, jag ska bli president, dom vet inte vad dom håller på med.’ Men jag vet ju att det inte är så lätt kanske, det är nog svårare än vad man tror. Men jag tror att man kan göra så mycket som individ att ändå påverka... hellre att påverkar lite än ingenting alls att. Och som sagt, om man själv gör saker, det kan ju inspirera nån annan till att börja göra små saker och sen inspirerar det nån annan så kanske det blir fler och fler och fler, liksom.” (Kvinna 20 år, Jokkmokk)

En grupp personer bryr sig helt enkelt inte, till exempel för att de inte orkar eller för att de känner att nyheterna inte rör dem.

”Jag fick ju veta om World Trade Center för fyra år sen, fyra och ett halvt. Jag visste inte om det. Jag hade TOTALT missat det. [...] Det värsta var ju att jag hade kollat på den här filmen Flight 93, brukade jag kolla på ganska ofta, och hade ingen aning om vad den... jag trodde bara det var en film. Men sen så fattade jag att den var ju faktiskt verklighetsbaserad, och var ju om World Trade Center.” (Kvinna 23 år, Mjölby)

FÖRTROENDE OCH KÄLLKRITIK

”Det finns bara en dag på hela året som alla svenskar är källkritiska på och det är första april.” (Kvinna 20 år, Piteå)

Näst intill samtliga personer som brukar medier menar att de är källkritiska i sitt förhållande till dem. De sociala medierna har stor betydelse för att få kännedom om nyheter men många vänder sig till en annan källa om de vill veta mer, i stället för att helt lita på vad som sprids där. De medier som många personer har förtroende för är SVT, Aftonbladet, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sveriges Radio. Många nämner att de inte har förtroende för Fria tider, kvällstidningarna (Aftonbladet/Expressen) och sociala medier som Facebook. Källkritik är enormt viktigt för de flesta och man ska få kunskap om det tidigt, någon menar redan på förskolan.

”Jag har varit med om två fall dom senaste typ tre åren där det har varit händelser i media, eller nyheter, som jag har vetat mer om än vad som framgår i artikeln, för att jag har känt folk som har varit inblandade eller som haft större insikt i situationen och liksom sett då hur otroligt missvisande båda dom här situationerna egentligen har varit. Jag tror att dom två händelserna... ja det fick mig att tappa lite förtroende.” (Man 19, Söderort, Stockholm)

Flera av de tillfrågade menar att det alltid finns en person och därmed en värdering eller tolkning bakom varje text eller inslag, vilket man bör vara medveten om när man tar in nyheter. Ibland tycker man att det saknas tillräckligt med kunskap för att journalisten ska kunna uttala sig.

”Tidningarna litar jag oftast inte på, då får det vara någon expert i så fall men oftast så känns det som att det är mycket som är taget ur luften bara. [...] Om det är liksom ett ämne som jag känner att jag har lite koll på, då kan ja bli lite ifrågasättande för att jag vill ha stöd för saker och ting. Jag vill inte att det är någon reporter som påstår nånting, utan jag tycker att det är någon som kan ämnet som ska uttala sig ofta. Jag kan bli ifrågasättande.” (Kvinna 20 år, Umeå)

En person resonerar om källkritik i ett vidare perspektiv:

”Jag tror inte det finns så mycket ondska i världen, eller vad man ska säga, det här med att man kanske är rasist eller så, utan jag tänker att det är mest okunskap bara. Och att det här kritiska tänkandet är ett väldigt bra verktyg för att bli av med den här okunskapen.” (Kvinna 19 år, Ronneby)

NYHETERS INVERKAN

”Det känns som att det är så lite man kan göra själv där, och då känner jag inte vill vara med längre, utan det enklaste är liksom att se bort, och det är ju fel, det ska man inte göra. Det är ju bättre att engagera sig och försöka göra något. Men just som ensam individ känns det så himla stort och mycket ibland.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

Flyktingkrisen, våldtäkter, orättvisor, krig och terror är exempel på händelser som ofta nämns i samband med vad man blir känslomässigt påverkad av. Att reagera med känslor på nyheter är något som majoriteten av de tillfrågade menar att de gör.

”Jag kan få ont i magen speciellt när jag ser hur det är människor behandlar andra människor, alltså som när vi stängde gränserna till exempel måste jag jättedåligt. Och när hela den här Metoo-grejen kom upp så hade jag ångest i ett par dagar. Och då har jag inte ens blivit utsatt liksom för något själv mer än vardagskommentarer och så. Men jag hade ångest i flera dagar, det blev så kraftfullt. [...] Jag påverkas mer av negativa nyheter än positiva, definitivt.” (Kvinna 20 år, Haninge)

En person berättar om hur nyheterna påverkar hennes liv:

”Jag är inte alls lika sugen på att resa utomlands till storstäder. Jag tycker det är nästan lite jobbigt typ att... att tänka på att åka till Paris eller åka till London tycker jag känns lite... alltså jag är inte rädd men jag tycker det känns lite obehagligt.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

När det handlar om politik är det vanligt att individerna känner irritation, frustration och ilska. Även de som inte tar del av nyheter har ofta en bestämd åsikt.

”Jag känner att... det låter lite dumt men att... att jag lever med ett gäng idioter på den här jorden. [...] Det har väl att göra med att jag är helt övertygad om att mina åsikter är dom rätta åsikterna och att alla som tycker annorlunda är korkade och inte vet hur världen ser ut egentligen. Jag känner ju att jag har rätt, men så känner ju troligtvis alla människor.” (Hen 20 år, Söderort, Stockholm)

En mindre andel uppger att de inte reagerar känslomässigt på nyheter, för att det inte påverkar dem eller för att de inte har någon relation till personerna som berörs. Närheten till nyheten spelar in, antingen geografiskt eller att man kan relatera till nyheten i form av känslan ”det kunde ha varit jag”.

Miljöfrågor, mord, lokala nyheter, Donald Trump, våldtäkter, tekniska framsteg, invandring, jämställdhet och globala nyheter som rör hela världen är exempel på ämnen som väcker intresse i nyhetsflödet.

MEDIERS MAKT

”Mycket av den politik och sånt som allmänheten får tag på är ju via media, och då blir det att om dom skulle förvränga eller ge sin egen åsikt på det så kan det ju påverka vad folk tycker och tänker och då blir det ju att då är det ju media som kan välja, om man säger så. Så media har absolut stor makt, dom kan påverka mycket.” (Man 20 år, Helsingborg)

Näst intill samtliga som vi pratat med anser att media har makt. En del tycker att de har den största makten i samhället, andra tycker att de påverkar mer indirekt. Medierna är subjektiva, de bestämmer vad vi ska tycka, de väljer vad vi ska få ta del av för nyheter, de opinionsbildar, de är politikernas verk-

tyg, förutom public service styrs medierna av ekonomisk vinning – dessa är några av de åsikter om media överlag som har framkommit. Sociala medier har också en form av makt, bland annat genom bloggare och influencers.

”Ifall media väljer att bara ta upp artiklar om invandrare och typ spegla dom på dåligt sätt så kommer ju många fler rösta på SD, och ifall media i stället väljer att visa artiklar där vårt land går jättebra och att Sverige blomstrar och sånt, då kanske det är fler som röstar på andra partier.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

Vissa säger att medierna kan hjärntvätta och lura människor, de styr samhället tillsammans med politikerna. Inom detta område uppkommer samma typ av åsikt men från olika synvinklar: Någon tycker att de etablerade medierna är vänstervridna, en annan tycker att samma medier i stället gynnar Sverigedemokraterna.

”Media är en väldigt stor drivkraft till varför SD fått sån makt som dom har. SD:are har en jävla hatkärlek till media. Dom hatar ju media för att dom säger att media vinklar ju allt. Men det man inte tänker på är att dom vinklar ju allt så att SD får fler väljare. Om man tänker på alla grejer som har hänt i förorter i Stockholm så känns det som att media målar upp en bild av att det är värsta kriget. Och att folk dör, bilar brinner, och tjejer blir könsstympade och hela faderullan som att det vore sharialag ute i Rinkeby vilket det inte är. Om man åker till Rinkeby, det är jättefint, det är lugnt. Ja, om du går in i gränderna så kanske det står några där och säljer gräs men det är inte så illa som media får det att se ut. Och därför kan ju då folk som bor i små orter, kanske i Norrland eller nere i Skåne, dom fattar ju inte, dom är ju inte i Stockholm och ser det här. Dom tänker 'ah shit, va fan är det som händer, ja men SD har ju rätt, det är ju ett jättestort problem.' Dom liksom matar ju den här, inte falska informationen, men överdrivna informationen som går ut till alla i Sverige när det bara är dom i Stockholm som faktiskt se hur det är. Och därför tror jag att SD får sån stor makt. Eller kommer få så stor makt.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

En annan menar att medierna har all makt i samhället och exemplifierar med att om SVT väljer att svartmåla förorten så kan man påverkas att lyssna på Sverigedemokraterna i stället för ett annat parti – inte ens politikerna själva har lika mycket makt.

4 Politik, demokrati och feminism

”När samhället utvecklas så utvecklas människor också.” (Kvinna 18 år, Norrköping)

OM POLITIK

Associationerna till ordet ”politik” är många och olika. Ordets innebörd, eller de första associationerna som dyker upp, visar att de vi har samtalat med generellt sett anser att det är något som är viktigt för samhället och samtidigt väldigt tjatigt och tråkigt.

”Det är ju olika människor som kämpar för olika saker.” (Man 18 år, Gällivare)

Många hänvisar till samhällets makthavare och hur samhället är uppbyggt. Politik innebär samhällsfrågor, brukande av makt och folkets åsikter.

”Riksdag, regering och en massa människor som tar beslut åt mig.” (Man 19 år, Malmö)

Politik är möjligheten att förändra och uttrycka åsikter. Samtidigt är det ett sätt att kontrollera hur människor lever tillsammans i ett samhälle så att inget spårar, menar någon.

”Planering och åtgärder om hur vi som samhälle ska ta oss an problem och lösa problem.” (Kvinna 19 år, Ronneby)

Allt är politik, tycker många.

”Allt på nåt sätt är politik. Hur jag väljer att klä mig, det är politik på ett sätt eftersom jag inte klär mig typ vad som är enligt norm. Så det blir politik. Sen, jag tycker att allt är politik. Allt har att göra med politik. Att jag får gå i skolan, att jag kan ta mig till skolan utan att betala nånting själv. Vi får skolmat och sånt.” (Kvinna 18 år, Kungsör)

Begreppet innebär också att försöka få med sig flera personer och på så sätt söka stöd i sina åsikter.

”Jag tycker det är när man diskuterar hur någonting ska vara, hur det är och hur det bör vara. [...] Politik är väl att man har sin bild om hur nånting ska vara som man försöker promota och få andra att också tycka likadant. Men också att man diskuterar hur det ska vara i samhället. Det är samhället som är utgångspunkten då.” (Kvinna 20 år, Umeå)

Även en mer uppgiven sida dyker upp och för många innebär politik en hel del irritation. Det är både intressant och frustrerande, uttrycker någon.

”I mångt och mycket, jag känner att det är samma konversation om och om igenom som bara går runt. Alla säger samma saker och man kommer inte fram till nånting.” (Kvinna 20 år, Göteborg)

Som det ser ut idag är politik en ständig kamp om att höras mest och det har tappat fokus på vad det bör vara, enligt några. Det är ett maktspel med onödigt bråk som inte har att göra med samhällsutvecklingen. Politikerna arbetar för att stärka sig själva och försvaga de andra.

”Vuxna människor som bråkar. Politik, det känns som att det skulle kunna vara nånting som är så himla bra, men många gånger är det inte det.” (Kvinna 20 år, Gotland)

Några använder ord som skådespeleri, lögner och att det bara är en stor lek.

”Mest är det nog ett nödvändigt ont.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

En annan sammanfattar begreppet med orden:

”Sånt man inte ska prata om på en fest.” (Man 20 år, Karlskrona)

DEMOKRATI

Vad är bra med demokrati? ”Att alla får vara med.”

Vad är dåligt med demokrati? ”Att alla får vara med.” (Man 20 år, Karlskrona)

Att demokrati är bra för människor och samhällen är de flesta av de vi har talat med överens om. Majoriteten av dem uppger skäl som att folket kan påverka, vara med och bestämma och att alla har möjlighet att få sin röst hörd.

”Att alla får vara delaktiga och tycka och påverka.” (Kvinna 19 år, Söderort, Stockholm)

Demokrati är bra ur ett samhällsperspektiv för att systemet är det enda som gör att flest antal personer blir nöjda, är representativt, ger mindre risk för korrupcion och leder till en bra samhällsutveckling. Grundlagarna är viktiga för mänskligheten och ger rättvisa. Det funkar dock bara i länder som inte präglas av fattigdom och där det finns utbildning, menar någon.

”Det som är bra med demokrati är att det är svårare att få utlopp för sin maktgirighet, tror jag.” (Man 19 år, Söderort, Stockholm)

Ur ett individuellt perspektiv framkommer argument att det värnar om alla människors lika värde, ger mer kraft till den enskilda personen, det ger rätten att klä sig och se ut som man vill, att tycka och tänka som man vill så länge man inte skadar någon annan.

”Ett bra liv kan inte finnas så mycket om man inte har demokrati i landet. För demokrati handlar inte bara om att man får säga och göra det man vill, och klä sig hur man vill. Demokrati handlar också om en sorts trygghet man känner som människa.” (Kvinna 19 år, Malmö)

Möjligheten på att kunna göra sin röst hörd ställer en del krav på medborgaren, flera ser det snarare som en skyldighet än en rättighet att delta i samhället.

”Det är stressigt och jobbigt att behöva ha beslutsprocesser om viktiga saker. Det är jättejobbigt. Men fortfarande väldigt, väldigt viktigt. [...] Vi kan inte liksom en dag vakna upp och kungen bestämde att nu är det fascism som gäller. Det tar en stund, vi måste liksom... vi har en chans att kämpa emot även om det inte alltid funkar. Det tror jag är det allra viktigaste med demokrati, att samhället inte kan svänga på en femöring. Man får en varning innan saker går åt helvete.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

En del av de tillfrågade ser inga problem alls med demokrati men de flesta uppger en eller flera nackdelar. De vanligaste invändningarna är att systemet kräver en viss kunskap, ett intresse och engagemang hos medborgarna.

”Generellt sett så är folk väldigt korkade och tänker inte igenom sina beslut så mycket som dom borde.” (Man 18 år, Gällivare)

Flera menar att man inte behöver veta något om det man har åsikter om och det är en risk när människor inte orkar sätta sig in i samhällsfrågorna. När folk går på känsla i stället för utbildning och fakta röstar man på någon som är bra på att prata och övertyga människor i stället för någon som står för något bra. Avsaknaden av kunskap gör också att populära idéer och trender blir en svaghet i demokratin, då människor kan påverkas i en för samhället sämre riktning vilket kan resultera i beslut som objektivt sätt inte är de bästa.

”Att okunnighet bestämmer också. [...] Då är det verkligen inte demokrati egentligen, då är det inte samhällets röst, då är det ju bara bra PR.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

En annan aspekt är att det är ineffektivt och tidskrävande.

”Att förändring sker så fruktansvärt långsamt.” (Kvinna 20 år, Gotland)

Många olika åsikter, och att extrema åsikter tillåts, leder till konflikter. Människor kan i demokratins namn uttrycka sig rasistiskt vilket är att utnyttja systemet på fel sätt, menar några.

”Fascister kan ju fortfarande rösta, det är dåligt, men det är lite oundvikligt.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

Det blir många kompromisser och majoriteten av folket behöver inte ha ”rätt” bara för att de är många. Många menar även att det är en nackdel att alla faktiskt inte blir hörda då det är majoriteten som bestämmer.

”Det finns ju en frihet, men jag tycker ändå det borde finnas nån slags skyldighet, det finns det ju. Men om vi tar till exempel nazistpartiet, att dom ska få sprida sin ideologi, det tycker jag kolliderar med demokratins grundtankar. Så det blir... ja, ibland så kan demokratin gå emot sig själv.” (Man 20 år, Linköping)

Det är möjligt att manipulera både systemet och människor med knep som inte är okej, exempelvis via vinklad media, nättroll och makthavare som får saker att se ut att vara på ett visst sätt bara för att få röster.

”Om man ska ta USA som exempel så säger dom att dom har demokrati, men dom i själva verket har ju inte det. För att, ja men vissa delstater har ju mer röster och vad det är... så då, där lurar ju liksom demokratin också. Men inte i Sverige tycker jag, för här är ju inget manipulativt val.” (Man 20 år, Linköping)

Den gruppen som har makt kan förhindra andra grupper i samhället från att få makt, menar någon.

”Att det innebär att majoriteten har rätt att förtrycka minoriteten.” (Man 18 år, Västerort, Stockholm)

Någon menar att en fullständig demokrati aldrig kommer att uppnås då det alltid kommer att finnas folk som har mer makt och inflytande i samhället. En annan säger:

”En bra diktatur är bättre än en dålig demokrati tänker jag hävda.” (Kvinna 19 år, Uppsala)

ATT RÖSTA

”Om ingen skulle slänga sitt tuggummi på Drottninggatan skulle gatan inte vara så jävla ful, men så fort en gör det så tycker en annan att det är okej, så fort han gör det tycker en annan att det är okej. [...] Om ingen röstar i Sverige så fungerar inte det politiska systemet liksom. [...] Det kanske är så att jag inte orkar rösta, men jag måste ändå göra det för att alla andra ska göra det.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

De flesta säger att de vet på ett ungefär vad de olika riksdagspartierna står för, att de inte vet säkert vad de ska rösta på men ungefär åt vilket håll det lutar. Några personer är dock säkra på sina val och vissa kommer att rösta blankt. En hel del vet vilka partier de kommer att utesluta. Avsikten att snart börja läsa på framkommer hos flera, för att sätta sig in mer innan de gör sina val.

Av de vi talat med tycker alla utom två personer att det är viktigt att rösta och alla utom en planerar att rösta i valet 2018. Att rösta blankt är bättre än att inte rösta alls tycker flera, andra menar att blankröster är ett fejt val och ändå bara innebär en röst på majoriteten. Några personer visste inte vad blankröster är eller innebär.

”Fruktansvärt viktigt. Det här blir jag emotionellt engagerad i. Jag tycker det är jätteviktigt att rösta. Om man inte vet vad man ska rösta på så tycker jag

att man ska rösta blankt, att ta sig till vallokalen och rösta. För att vi lever i ett demokratiskt samhälle där vi har rätt att rösta och det finns folk som sitter på gummibåtar i medelhavet och skulle liksom ge sin högra arm för att få vad vi har, få rätten att rösta. Och att inte gå dit tycker jag är som att bara säga 'jag bryr mig inte om vi har demokrati eller inte'. Jag tycker att det är ett hån mot dom som tar sig igenom allting för att komma hit och få den rättigheten. Att bara gå dit och visa att man bryr sig och rösta blankt tycker jag är... Jag tycker alla borde rösta." (Kvinna 19 år, Örebro)

Många hänvisar till att det inte bara är en rättighet utan en skyldighet att rösta. Principen att göra det är viktig. Återkommande är att vi bör tänka på hur det ser ut i världen, alla människor lever inte i ett land som ger den möjligheten och vi bör ta vara på vår rätt att påverka.

"Absolut. För att vi har demokrati i Sverige och det är, det är väldigt vackert. Det är faktiskt inte så många länder som har så fin demokrati som vi har, och du bevarar den genom att rösta." (Man 20 år, Uddevalla)

En annan säger:

"Ifall man inte gör det så, till att börja med gör du inte din skyldighet i samhället. Och för det andra, det är en röst som dämpas." (Man 19 år, Malmö)

När vi får så mycket av samhället borde vi åtminstone ge tillbaka med vår röst. Någon nämner att hon till exempel har fått både tandställning och utbildning, det är hennes skyldighet att även veta varför hon röstar som hon gör.

"Alltså jag tycker att det är jätteviktigt, jag tycker det är liksom det viktigaste vi kan göra i våra liv typ, att rösta. [...] Jag har drömt om att rösta ända sen jag var ett litet barn. Mina föräldrar kommer från ett icke demokratiskt land. 'Wow vi har friheten att välja vår ledare' typ." (Hen 20 år, Söderort, Stockholm)

Samhället bygger på att man röstar, annars kan man heller inte förändra det.

"Man kan ju ändra saker till det positiva. Man måste liksom agera för att kunna få det att bli bättre, man måste jobba mot det bättre." (Kvinna 20 år, Jokkmokk)

Sammantaget har de flesta en klar uppfattning om att man ska rösta och varför.

"Har man lite vett i skallen så röstar man." (Man 20 år, Karlskrona)

För de som tycker att det är självklart att gå och rösta verkar motsatsen direkt dålig för samhället.

"Att sluta bry sig egentligen är farligt, för att då säger man ju någonstans att det inte spelar någon roll hur samhället ser ut." (Kvinna 20 år, Lessebo)

Några tycker dock att man endast ska rösta om man vet vad det innebär.

”Jag tycker det är viktigt för folk som är pålästa och kan, att rösta. [...] Jag tycker att folk som inte är pålästa, bara väljer vad som helst för att rösta, då tycker jag inte att det är viktigt för dom att gå och rösta. Men är man engagerad och har läst på, ja då tycker jag absolut att det är viktigt att rösta så att det blir som majoriteten av folket tycker.” (Kvinna 22 år, Söderort, Stockholm)

Som individ kan man inte påverka då ens egen röst inte gör så stor skillnad, menar några. En person menar att tiden som läggs ner på att rösta och att läsa på inför sitt val, vore mer värdefull för den enskilda personen att lägga på någonting annat för att uppnå en större egen nytta. Att inte inneha kunskap ses av några personer som ett skäl att inte rösta.

”Men jag har så lite kunskap om exakt vad dom står för så därför är jag emot att man ska rösta. Därför, hur många som röstar är egentligen alltså insatta. Det finns ju dom som är med i dom här MUF och vad dom nu heter och så... och dom är ju alla fall insatta i politik så dom borde rösta. Men alltså jag tycker nästan man borde ha, ja men nån kurs eller nån slags kompetens för att få rösta. [...] Men om man inte skulle rösta på något, vad händer då? Då blir det ingen förbättring men...” (Kvinna 19 år, Uppsala)

FEMINISM OCH JÄMSTÄLLDHET

Ordet feminism

Ordet feminism betyder ”social rörelse för jämställdhet” (NE). Faktumet att det står för jämställdhet är det några som inte skriver under på eller ens känner till. Ordet feminism i sig väcker känslor. Det är omstritt, avskytt och älskat. Många vill inte kalla sig för feminist, men egentligen tycker de likadant: Näst intill alla personer säger uttryckligen att de står för jämställdhet, det vill säga att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

”Alla är lika mycket värda oavsett vad man har för identitet.” (Kvinna 19 år, Ronneby)

”Feminism för mig, det är ett gäng kvinnor som har halvklippt lugg, såna här stora hål i öronen, och sen stora örhängen och en massa piercingar, färgat håret ljusrosa eller nåt som inte är accepterat av samhället liksom. Och typ håriga ben och håriga armhålor. Och när det gäller män som är feminister enligt mig så är det oftast svenskar, svenska män som typ släppt sin vårdnad, har ett ovårdat skägg, ovårdat hår, klär sig konstigt. Och med konstigt menar jag typ äldre kläder, second hand-kläder och såna grejer.” (Man 19 år, Malmö)

För ungefär hälften är feminism lika med jämställdhet. En del uttrycker det som att män och kvinnor har lika värde och samma förutsättningar. Några säger att det är mänskliga rättigheter och grunden till ett demokratiskt samhälle. Tre personer säger att det innebär exkluderande av män, manshatare.

”Feminism är för mig en väldigt viktig kamp för alla köns lika värde.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

De allra flesta menar att ordets innebörd har förändrats. Det är dumt och dåligt, säger någon. En person säger att partiet Feministiskt initiativ har gjort att ordet förknippas med deras politik och inte bara jämställdhet.

”Min mamma tror ju fortfarande att feminism handlar om jämställdhet men det är ju inte det handlar om längre. Feminism handlar om en överrepresentation av kvinnor överallt. Det man har märkt är att kvinnor börjar ju gå om män på dom flesta ställen, alltså liksom, i utbildning, i bättre jobb efter utbildning.” (Man 20 år, Huddinge)

Det är de extrema feministerna, de som hatar män, som har orsakat att många inte längre vill kalla sig feminist, menar någon. Ordet idag står för att tjejer ska ha mer makt än killar. Feminister som tycker synd om tjejer bidrar till att de ses som offer i samhället, vilket är negativt för dem själva. En person säger att feminister är konstiga. En annan menar att det är folk som ska överdriva och vara lite väl extrema. Några säger dock att de som tror att feminism skulle sänka män har helt fel.

”Man ska utgå från erfarenhet och utbildning i stället för kön. Men jag tycker inte jämställdhet är att det måste vara likadant hela tiden. Till exempel att tvinga papporna att ta så här mycket ledigt. [...] Den feminismen tycker jag inte alls om, utan jämställdhet, att det inte ska spela någon roll.” (Kvinna 20 år, Umeå)

Vidare tycker några att ordet borde bytas ut.

”Equivalism – där har vi det.” (Man 19 år, Örebro)

Är du feminist?

”Jajemen, tills dagen jag dör.” (Kvinna 19 år, Ronneby)

Ungefär hälften av de vi pratat med säger att ”ja, jag är feminist”. Ungefär en fjärdedel säger ”ja, om det står för jämställdhet”. Cirka en femtedel säger nej, men många av dem nämner ändå att de är för mäns och kvinnors lika värde, de vill bara inte använda ordet feminist. En del personer resonerar sig fram till att de nog ändå är feminister.

”Ja egentligen, jag står ju för jämställdhet, så jag är väl feminist antar jag.” (Kvinna 20 år, Jokkmokk)

Flera säger att det beror på vem som frågar och i vilken kontext. Någon menar att i exempelvis afrikanska länder där kvinnor har katastrofliv skulle hon identifiera sig som feminist, men inte i Sverige.

”Jag står för jämställdhet, brukar jag svara. Då kommer inte alla dom här dryga frågorna efter sen.” (Man 20 år, Karlskrona)

5 Samhället och viktiga frågor

MAKT I SAMHÄLLET

Politiker, regeringen, kommuner och landsting nämns oftast på frågan om vem som har makt i samhället, likaså nämns media bland de största makthavarna. Många nämner folket. Stora företag anses ha mycket stor makt för att de innehar och handlar med stora summor pengar. Myndigheter, poliser, styrelser och FN tas också upp. Många säger att det är en blandning av olika instanser och personer som har makt och inte bara de som är samhället uttalade makthavare.

”Dom som har mest makt är helt klart dom som har mest pengar.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

Det talas lika mycket om individer gällande vem som har makt i samhället. Människor som har stora ekonomiska tillgångar anses ha makt, auktoritära personer, de privilegierade, arbetsgivare, influencers, lärare och folk med karisma.

”Makten kommer med att folk lyssnar på dig. [...] Det handlar om hur bra du är som talare och om pondus.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

De vars röst hörs högst, säger flera. De som tar och ges utrymme och som har talets gåva, de får respekt och därmed makt. Makt är inflytande.

”Vit heterosexuell medelåldersman.” (Hen 20 år, Söderort, Stockholm)

En annan nämner gängen i Malmö. En person menar att den som är bestämd och verkligen vill, även om det kan vara svårare för vissa, kan bli något och få makt ”vem fan du än är”.

En del tycker att ingen har makt över dem som personer och deras liv, men de allra flesta menar att det är samma som ovan nämnda som har makt även över dem. Föräldrar kommer ofta på tal här. Andra exempel är chefer, sociala medier, CSN, reklam och den turkiska staten (för en med turkiskt medborgarskap).

MAKT OCH UTBILDNING

Huruvida utbildning hänger ihop med makt är en fråga som för vissa ger ett självklart jakande svar och för några personer ett rakt nej. En stor del av de tillfrågade tycker att utbildning delvis kan kopplas till makt och de flesta ger ett mer resonerande svar på frågan.

”Med utbildning så har man makten att verkligen förstå vilka val man gör.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

Det är lättare att utöva makt om man har mer utbildning för att människor tar en mer seriöst då. Det ger auktoritet och pondus vilket i sin tur är nycklar till makt. Om man dessutom lär sig retorik finns det stor chans att påverka. Någon säger att om är man utbildad vet man att man kan nyttja känslor kombinerat med kunskap för att få ut sitt budskap.

”Alltså förr var dom som hade makt i samhället doktorer, advokater och människor som jobbade med yrken som behöver hög utbildning. Medans idag så kan du påverka människor genom bara att ta selfies och lägga upp dom på Instagram varje dag. Så nej utbildning har, tror jag faktiskt, tappat sin makt inom området.” (Man 19 år, Malmö)

En del menar att pengar ändå är det som ger mest makt och att utbildning egentligen kan kringgås på flera sätt.

”Kolla på Hitler, egentligen. Han var ju ingen och fick folk att börja lyssna och börja bli intresserade, och sen så vart det ju som det vart. Han kunde göra vad han ville, och det gjorde han ju med. Så jag tror inte det handlar om utbildning, jag tror det handlar om hur man är som person och hur intressant man kan bli. Sen så absolut tror jag att det blir ju en makt till slut, men att det inte börjar med det. Men självklart, utbildning kan självklart ha sina fördelar. Är du en bra talare, ja men då kan du få folk att lyssna på dig. [...] Säg att Hitler skulle leva nu och han skulle använda Twitter eller nåt. Först kanske folk skulle se det som att 'ja men det där är inte seriöst men sen kanske folk börjar följa och så blir det större och större, och så kanske det blir en organisation och ja... [...] Folk som får makt, kanske 80 % som får makt, missbrukar den.” (Kvinna 23 år, Mjölby)

Återkommande är att utbildning ger individen större makt och gynnar den personliga utvecklingen.

”Du har ju mer makt över din egen situation med mer utbildning, för då har man ju liksom större val i vad man kan göra. Jag har jobbat som icke utbildad också och då sitter man i en situation där man liksom inte kan välja och ställa krav utan då är det ju att ta det man får, och acceptera arbetsförhållanden. Medans nu ser jag framför mig att när man söker jobb som utbildad så hoppas jag att jag själv kan ställa mera krav på hur jag vill ha det.” (Man 22 år, Linköping)

Ett annat sätt att belysa att makt inte nödvändigtvis hör ihop med utbildning påtalar en annan:

”Om du inte har nån utbildning alls och sen så är du ledare för ett kriminellt gäng, ja då har du ändå makt, men du har noll utbildning, så det spelar ju ingen roll.” (Man 20 år, Huddinge)

SAMHÄLLENGAGEMANG

Välfärdsfrågor, miljö, integration och jämställdhet är några av de ämnen som engagerar de som vi har samtalat med.

Skolan

”Skolan är ungefär... att man dömer människor efter en mall, det är som att man ska döma fiskar hur bra dom kan klättra i träd så kommer det inte gå så bra för fiskarna. Det vore bra om det var mer anpassat, för människor är inte lika.” (Kvinna 20 år, Gotland)

Skolan är ett hett ämne för de vi pratat med. Många har åsikter om hur man skulle kunna förändra och förbättra klimatet. Skolan är inte flexibel och alldeles för prestationsinriktad i stället för fokus på kunskap. Den psykiska ohälsan i skolmiljön är utbredd. Även bland de som inte är drabbade tycks de flesta ha blivit mycket påverkade av stressen som skolmiljön innebär.

Flera nämner vikten av bra och engagerade lärare. I vissa fall har det blivit en *räddning* genom att läraren har uppmärksammat dåliga hemförhållanden eller upptäckt psykisk ohälsa. I andra fall är det lärarens engagemang och uppmuntran som har bidragit till det eftergymnasiala valet.

En del tycker att det ska bli hårdare i skolan med mer disciplin. Några säger att mer resurser och högre löner till lärarna är viktigt. Skolan ska vara en välkomnande plats och ska se till behoven som finns där, menar någon. Andra saker som tas upp är det fria skolvalet och betygssystemet nämns med för och nackdelar, lunchen är viktig och idrotten skapar ångest så som den är upplagd nu.

Några som haft det tufft menar att skolan borde förbereda eleverna mer inför vuxenlivet som väntar utanför.

”För mig vore det skönt om man kunde lära sig saker som att betala en räkning eller göra saker liksom som man faktiskt behöver när man blir vuxen. Det är klart att dom flesta kanske får lära sig sånt av sina föräldrar men vi som hamnar utanför får ju inte riktigt den hjälpen.” (Kvinna 20 år, Gotland)

En annan uttrycker sig så här:

”Dom flesta kommer ut i vuxenlivet och har ingen aning egentligen. Jag hade inte det. Jag höll på att dö, jag skulle gå ner på ICA och köpa toalettrullar, 37 spänn! Jag bara, va? Alltså jag fick ju världens chock.” (Kvinna 23 år, Mjölby)

Sjukvård

Många tycker att vården i Sverige är förhållandevis bra. Det som nämns som problem är brist på resurser och långa köer. Enskilda problem med slarvigt bemötande nämns, när man inte tas på allvar och skickas hem och det senare visar sig att läkaren hade fel. Man tappar hoppet när man bara erbjuds antidepressiva mediciner i stället för terapi. Någon menar att många ser upp till USA men att man inte kan komma i närheten av den välfärd som vi har här i Sverige, till exempel förmåner som gratis skola och föräldraledighet.

Dåliga förhållanden och villkor gör att människor inte vill jobba kvar inom vården, menar någon som arbetar som personlig assistent. Folk blir utmattade och då anställer man mindre lämpade personer. En annan pratar om sjukhus som läggs ner och förlossningsavdelningar som stänger. Man bör inte slösa pengar på Nya Karolinska sjukhuset och pensionärer ska inte behöva leva under existensminimum.

Miljö, hälsa och sysselsättning

”Barnen som föds i USA idag beräknas dö i yngre ålder än sina föräldrar. Och då känner jag så här att vi har ett väldigt utvecklat samhälle, hur kan det ens hända? Då känner jag lite att girigheten har nått en gräns. [...] Man ska ha mycket saker, ju mer desto bättre hela tiden. Det handlar om kvantitet hela tiden i stället för kvalitet. Och typ lite som USA att man hela tiden vill ha mycket i stället för att nåstans se till helheten.” (Kvinna 20 år, Lessebo)

En del nämner miljö som ett ämne som de tycker är viktigt och känner sig engagerade i. Det är bra med kollektivtrafik och satsningar på infrastrukturen är viktig för att kunna välja bort bilen. Flygskatter, minskning av plastpåsar och att källsortera nämns som några led i miljöarbetet. Någon tycker att miljö är den absolut viktigaste frågan politiskt.

En person är less på den starka alkoholkulturen bland unga och önskar att man kunde skapa alternativa platser att vara på så att unga finner annan sysselsättning, som öppna gårdar med olika aktiviteter. En annan är aktiv i nykterhetsrörelsen och tycker att det är för lätt att få tag på alkohol och att det är tillgängligt på för många ställen. Det värsta är att alkohol och droger brukas av allt yngre personer, menar någon. En person säger att vi lever för isolerade från varandra:

”Jag vill ha mer liv och rörelse. Jag säger alltid att jag föddes för sent, jag skulle fötts innan dator och telefoner och det, så man var ute och snackade med varann.” (Man 20 år, Karlskrona)

En annan tycker att unga är för lata men menar också att det är svårt att få jobb trots att man söker:

”Ungefär 80 % av arbetsgivarna hör aldrig av sig igen. Och det kan jag tycka är irriterande. Det är därför jag tror att det är så många som går arbetslösa för att man får inget svar. Och då tappar man motivationen.” (Kvinna 23 år, Mjölby)

Skatter och resursprioritering

Den klassiska frågan om hur skattepengarna ska fördelas är även aktuell för de unga som vi har pratat med. En person säger att utbildning, sjukvård, polis och försvar är mest nödvändigt samtidigt som hon gärna skulle se lägre bidrag till enorma kulturprojekt. Hon ställer det mot att vi nekar folk som flyr från förtryck att bo i landet. En annan pratar om att vi har och har haft orimliga beskattningar:

”Arvsskatten, jag tycker det är helt absurt. Att beskatta människor två gånger om. Om min pappa har tjänat pengar i sitt liv och betalat skatt hela livet, den dagen han överlåter dom till mig ska jag betala skatt på redan beskattade pengar. Nej det tycker jag är helt fel.” (Man 20 år, Uddevalla)

Fler viktiga frågor

Bostadspolitik och segregationen, att ta hand om flyktingar och inte blunda för mänskligt lidande och migrationspolitik i stort är det många som nämner som för dem viktiga frågor. Överlag ser man att samhällets utveckling inom jämlikhet och jämställdhet är mycket angeläget för unga vuxna idag. Kvinnors, barns och HBTQ-personers rättigheter tas ofta upp, liksom Metoo-debatten och sexuella övergrepp.

Exempel på andra ämnen som framkommer är brott och straff, kriminalitet, trygghet, för få poliser, skärpta lagar för djurrätt, vikten av att fler ska äta vegetariskt, för låg åldersgräns för epatraktorer, mobbning, avskaffa monarkin, böndernas situation och utryckningspersonalens utsatthet.

6 Invandring och integration

Ämnet invandring berör många och åsikterna spretar åt olika håll. Detta är ett av de ämnesområden som de allra flesta i undersökningen tar ställning till.

POSITIVA

”Jag tycker att så länge man har kapaciteten att ta in folk, så tycker jag att det är vad man borde göra. Och jag önskar att folk kunde vara lite mer öppna för det och hjälpa mer i stället för att protestera så mycket. Det kom busslaster med stackars unga män. [...] Dom verkade alla bo i idrottshuset. Det var hemskt. Jag och mamma, vi brukade gå dit och köpte olika varma kläder och sånt för det var i mitten av vintern. Jag kan bara inte förstå hur man inte för en kort stund bara kan ha den medmänskligheten.” (Kvinna 19 år, Tranås)

De flesta unga vuxna är positivt inställda till invandring. De allra flesta av dessa pratar om humanitära och moraliska skäl. Vi har ett ansvar att dela med oss och hjälpa människor som flyr från krig, tänk bara om det vore du själv, menar många. Man hanterar frågan fel och talar om invandrare som om det vore främlingar, det skapar en känsla av ”vi och dem”.

”Det är ju viktigt att Sverige tar emot invandrare, så är det ju. För att det är jättemånga som har det dåligt i andra länder, och liknande. Människor är människor och man kan inte bara lämna kvar någon.” (Man 18 år, Gällivare)

”Min hemkommun Danderyd är en av dom kommuner som inte tagit emot en enda person, vilket jag är ganska mycket emot. Jag tycker att det är, ja rent ut sagt hemskt, det är under all kritik. [...] Det är en stor fråga för mig personligen just för att min kommun inte gör det.” (Kvinna 19 år, Uppsala)

Rasism ökar i Sverige och i Europa och vi behöver ha mer civillikage i samhället för att stå upp mot det. Att svenskar inte är mer värda än utlänningar är en kontroversiell åsikt idag menar en person, vi har ”sjuka” utvisningsbeslut och det är helt fel att sära på barn och deras föräldrar. Någon vill ha fria gränser. Våra liv kommer inte ändras så mycket om vi lägger ner lite mer tid och pengar på invandringen.

”Dom flesta av mina vänner har samma mål, det är att man ska kunna ta in så många som möjligt, och få så många som möjligt i arbete och dom ska trivas här.” (Kvinna 19 år, Örebro)

Flera menar att den äldre generationen har svårare för invandring.

”Man kommer till en punkt, att ’shit, jag är smartare än mina föräldrar.’ [...] Vi har inte tillräckligt mycket folk i vårt land för att vi ska ha en bra utveckling. Vi behöver invandrare.” (Kvinna 20 år, Gotland)

Många trycker på att invandring är nödvändigt för Sverige och välfärden. Även om det kostar mycket i början får man igen det senare när människor har kommit in i samhället. Alla människor kan bidra på något sätt.

”Jag vet att det kostar pengar att ta in folk i samhället, men det är en investering. Tänk dom barnen som går i skolan här, dom kommer ju växa upp och kunna tre språk flytande när dom är 15, och dom kan bli precis vad dom vill. Dessutom kommer dom förhoppningsvis då ju jobba i Sverige i ganska så många år innan dom går i pension och då kommer dom bidra till samhället i sin tur.” (Kvinna 19 år, Ronneby)

Någon säger att han har kostat samhället mycket mer än vad en flykting gör, en annan menar att den lilla byn inte hade överlevt om det inte vore för arbetskraftsinvandringen. Ju mer folk vi har desto mer välfärd kan vi skapa, det är bara administration som hindrar. Bostadskris har vi ju inte överallt, det är ett omflyttningsproblem.

”Vi har Dalsland nära tillhands, där kan du köpa hur billigt som helst nästan. Det finns mängder av områden med mycket svenskar som också behöver träffa lite invandrare. Integrera dom där så kommer vi få ett bättre svenskt folk, helt klart.” (Man 20 år, Uddevalla)

INTEGRATION

”När jag bodde i Kenya, det är klart att om man har sina kompisar och kan prata svenska så gör man ju det. Det är liksom inte konstigt att dom har sina vänner som dom kan prata sitt modersmål med och känna sig trygga och bekväma i det. Så blir det för båda hållen säkert, att dom känner sig bekväma med det och vi känner oss bekväma med oss liksom... ja, att man inte sträcker ut nån hand.” (Kvinna 18 år, Tyresö)

Att ta in människor till Sverige innebär också ett ansvar för integration vilket samhället drar nytta av i längden. Man måste alltid hjälpa personerna komma in i samhället och få arbete så att de kan stå på egna ben. Att lära sig språket är en av de viktigaste nycklarna. Väldigt många betonar dessa saker, samt att Sverige brister i just detta. Segregationen är ett problem som däckar vårt land, uttrycker sig någon.

”Det är massor med personer som kan arbeta, men i stället för att se till så dom kan få det så har vi en massa byråkrati som inte går ihop och ingen förberedelse. Hela Sverige visste att flyktingströmmar var på väg hit. Men i stället för att förbereda sig, fixa bostäder och allt möjligt sånt, satt dom ju hemma tills alla dök upp och var helt förvirrade 'var kom dom ifrån?' Så den tiden man kunde ha spenderat på att fixa bostäder så gjorde man ingenting. Och när alla dök upp så blev det ju kaos, gjorde massor med dåliga avtal som kostade massor med pengar för massor med dåliga bostäder. Och i stället för att snabbt kunna fokusera på att komma in i samhället och börja arbeta... Man måste vara krass och säga det är inte dom fattiga som kommer kunna ta sig till Sverige, det här är medelklassen. Det här är personer som har en utbildning, som vi bara kan ta in i samhället och börja arbeta.” (Man 18 år, Malmö)

Vägarna till att nå integration är förstås många och åsikterna skiljer sig åt. Vissa tycker att man ska ta in så många som möjligt och ge dem bidrag så att de ges möjligheten att integreras. Vi ska hjälpa dem att klara sig själva. Andra tycker att det alltid ska löna sig att arbeta i stället för att få bidrag och att det ska finnas jobb­möjligheter för alla. Några säger att man ska ta in färre personer då man måste fokusera på dem som redan är här. Alltför många står utanför samhället, Sverige ska inte ta in fler än vad vi kan hantera.

Många menar att den ökade rasismen är ett resultat av misslyckad integrationspolitik. Även ökat utanförskap är en konsekvens av misslyckandet, vilket i sin tur leder till mer kriminalitet. Vi behöver bra utbildning, bättre lag och ordning och fler närvarande poliser i områden som har problem, enligt några personer.

”Många av mina gamla barndomsvänner, jag hänger inte med dom längre, har typ hamnat på lite fel spår. Vissa är typ langare, vissa är med i gäng, jobbar svart, om dom ens jobbar. Så klart finns också människor här som är jätteduktiga och som lyckas bra. Men det är för många som det har gått dåligt för. [...] Jag tror det är både och, jag menar att samhället inte har gjort tillräckligt... jag tycker det är för mycket för att kunna skylla på varje individ.”
(Man 19 år, Malmö)

Samtidigt menar flera att det är tufft för de invandrare som har integrerats då folk har en tendens att dra alla utlänningar över en kam.

”Ett exempel var när jag var yngre, så skulle jag till min pappas bil, och vi gick lite före honom. Sen när vi var framme vid bilen, vi kollade bara in i bilen för att vi skulle in snart, min pappa kanske var typ 200 meter bakom oss. Då var det några som började skrika mot oss och sa ’gå bort från bilen’. Och då sa jag ’men det är min pappas bil’. Och då sa dom ’ja men det kan inte jag veta, ni kommer kanske kasta sten eller bränna upp bilen eller så’.” (Man 19 år, Linköping)

KRAVEN

Många tycker att Sverige borde ha bättre kontroll på vilka som kommer in i landet och att invandrare som begår grövre brott och/eller utnyttjar systemet ska utvisas. Individer som Akilov borde man ha uppmärksammat bakgrunden på innan han släpptes in. Man ska inte stänga gränserna men det funkar inte att välkomna alla, även om man skulle vilja.

Invandrare ska anpassa sig. De ska vara tacksamma, bidra till samhället, de ska vilja integreras och lära sig svenska språket, de ska rätta sig efter våra normer och levnadssätt. Flera gör skillnad på ensamma män som kommer och ljuger om sin ålder och barnfamiljer som kommer för att skapa sig ett bättre liv. Det sistnämnda upplevs som mer accepterat.

Gränskontrollerna mellan Malmö och Köpenhamn nämns i några fall. Det är ett värdelöst försök, eller det fyller en viss funktion – åsikterna går isär. Att vara för eller emot Sverigedemokraterna tas ofta upp inom detta ämne, någon menar att man tidigare inte ens har kunnat kritisera migrationspolitik och att Sverigedemokraterna är de enda som vågar göra det. Någon säger att de andra partierna ju kommer på samma sak som de, men ett år senare.

NEGATIVA

”Migrationspolitiken, jag tycker den är ansvarslös. Om jag skulle rösta nu så är det på Sverigedemokraterna just för att dom bedriver den frågan överhuvudtaget. Jag tycker att de andra skjuter det under mattan. Jag tycker att det är en förnedring mot den svenska välfärden, faktiskt. Just för att det inte är gynnsamt att göra allting så fort. Man ska kunna se en utveckling inom fem år, inte efter fem år. Det tar för lång tid att göra vinst, under den tiden så kanske dom får dra upp skatten och räntor och såna saker. Jag hävdar att migrationspolitiken är ansvarslös just för att man... alltså missförstå mig rätt, jag tycker att invandring är positivt. Jag tycker att det är en bra sak att hjälpa hjälpsökande, i alla fall dom som är inne. Jag tycker att i grund och botten så vill man ju hjälpa där hjälpen gör bäst, och det är ju i grunden. Det är ju anledningen till varför dom kommer därifrån, det är ju det man måste ändra på från början. Men just nu kan man inte göra det. Jag tycker att det är en bra sak att ta in dom i landet och ge dom uppehållstillstånd, chans till jobb och ett mänskligt liv. Det är bra, men man kan inte hjälpa alla. Och när man ser svenska människor, invånare som ligger på gatan och så där, då tycker jag att man har prioriterat fel.” (Man 19 år, Örebro)

Bland de som är negativa anges ibland att man inte har problem med invandring om det hade kunnat hanteras.

”Vi kan ju inte ta in flera till Sverige nu, än vad vi kan. Det var typ 2015 då det var som värst. Jag är helt med på att vi ska ta in flyktingar och sånt där, men till den kapacitet vi kan. Det blev helt kaos här i Barkarö. Vi säger att det bor 9 000 i Barkarö. Skulle dom bygga ett flyktingboende, precis utanför här, med typ 3 000 flyktingar. Det är ju jättemycket, verkligen. Vi har ju inte kapaciteten för att ta in så många här. Men alltså, man kan inte göra mer än vad man klarar av. [...] Jag vet faktiskt inte vad lösningen på det är. Men det har ju stabiliserat sig sedan dess. Så sen dess har jag inga klagomål på hur det går till.” (Man 18 år, Västerås)

Andra är mer renodlat negativa och anser att invandrare kommer hit och ”lyxar till det”.

”Jag är inte rasist, jag hatar alla, det är mycket enklare att säga så. [...] Invandrare som kommer hit får ändå ganska mycket. Sen så, visst, det är mycket som folk bara säger, att dom får allt, det får dom inte. Men det är inte så mycket dom behöver göra för att få ett ganska hyfsat bra liv. Medan dom inte ens kan hjälpa en annan som ändå är uppväxt här och såna grejer.” (Kvinna 23 år, Mjölby)

Några tycker att man i första hand ska värna om de som bor i Sverige, och därför stoppa invandringen. En person menar att det behövs en mer nationalistisk politik för att nå dit. Han säger att islamistiska värderingar håller på att ta över och att det svenska samhället tvingas anpassa sig:

”Man ser ju hur det alltmer kommer in i politiken och det rapporteras i samhället hur det kommer att ta över allt mer, och liksom... såna värderingar i samhället, och hur dom strävar efter att ta sig in i politiken och skapa om samhället.” (Man 22 år, Vänersborg)

Av de som är emot eller kritiska till invandring är ett betydande antal själva utrikesfödda, eller har föräldrar som har invandrat. De har kämpat för att nå dit där de är idag, och det ska de nya invandrarna också göra, de ska inte ta något för givet.

”Min familj är otroligt tacksam att dom har fått den möjligheten att komma till Sverige, men då har dom ju också gjort det dom behövt göra för samhällets skull. Men om vi säger att det kommer folk som inte gör nånting alls, då tycker jag faktiskt att 'gå tillbaka till dörren och gå ut', för att jag är så trött på att behöva jobba åt allihopa. Min skatt, mina pengar går ju ändå till dom som inte gör nånting alls. För det är också mina pengar, det är skattepengar. Jag pratar väldigt mycket om den invandringen som har skett nu med mina kusiner för dom är också från Tyskland. Och i Tyskland har det varit lite striktare än i Sverige. Så dom är helt chockade över hur mycket som verkligen kommer in i Sverige, hur mycket folk. Jag tycker ändå att Sverige behöver sätta liksom ett mått på... dom behöver styra det litegrann för det är lite för mycket. Det är så mycket så att man glömmer ens egna befolkning, till exempel dom äldre människorna. Jag tycker så synd om dom äldre för att dom verkligen har kämpat i hela sitt liv för att få ha det bra. Och sen i slutändan så får dom inte ens sin pension så mycket som dom behöver.” (Kvinna 20 år, Nyköping)

VEM ÄR SVENSK?

”Man ska inte förändras, alltså vi säger som mina föräldrar, vi har ju fortfarande våra rötter i Irak. Mina föräldrar pratar arabiska men vi har anpassat oss. Vi jobbar, vi pratar svenska, vi har kämpat, vi kämpar för våra pengar som kommer in liksom. Det tycker jag, då är man svensk. Sen beror det inte på hårfärg och sånt där, det är inte det. Utan det är nog hur man respekterar det här landet som faktiskt hjälper oss. Att ta vara på det.” (Kvinna 19 år, Linköping)

Att vara svensk är en definitionsfråga för de allra flesta av de tillfrågade. Man kan antingen se det formellt som vem som har medborgarskap eller är född här, alternativt se det utifrån huruvida den invandrade personen har anpassat sig till samhället, till den svenska kulturen och om hen kan det svenska språket. Många ser det som en individuell identitetsfråga, det vill säga den som själv ser sig som svensk är det.

Vissa saker är dock genomgående när man talar om begreppet ”svensk”. Att ha medborgarskap nämns i de allra flesta fallen, att kunna språket och att bo här tycker många också är viktiga faktorer. Några går lite djupare in på att man ska kunna leva enligt svenska normer, ha svenska värderingar och bete sig svenskt gällande exempelvis regler och traditioner. Många med utländsk bakgrund identifierar sig delvis eller inte alls som svenska medan de flesta utan utländskt påbrå menar att de utrikesfödda som bor här är svenska.

”Jag kommer från två världar. Jag är född här men jag har aldrig blivit socialt accepterad som att vara svensk. Och när jag kommer till mitt egna hemland så blir jag ju stämplad som svensk, så jag får aldrig riktigt höra hemma nånstans egentligen. Vi, folk i orten, har skapat en ’third kid generation’ – vi är människor som kan mixa våra kulturer med den svenska kulturen och vi kan bilda en egen uppfattning om vad det är att vara svensk. Om jag verkligen var svensk skulle jag fått alla jobb jag pekat på. Jag skulle inte haft några problem med att kunna komma till jobbet och riskera att inte få nåt jobb bara för att jag ser ut på ett visst sätt och kommer från ett visst ställe. Det är därför jag inte heller väljer att kalla mig svensk, det stämmer inte överens med verkligheten. Man ser ju att jag är svensk på papper men i verkligheten är det en helt annan femma.” (Kvinna 20 år, Västerort, Stockholm)

Några personer tycker att man ska bidra till Sverige om man ska kunna säga att man är svensk.

”Den som arbetar och är lojal mot Sverige. Sen om man heter Svensson eller Muhammed i efternamn bryr jag mig inte det minsta om. Man behöver inte äta sill och potatis för att vara svensk heller.” (Man 20 år, Uddevalla)

Endast några få tycker att man ska vara född här för att vara svensk, och ännu färre tycker att ens föräldrar också ska vara födda här.

TIGGERI

”Det är ett symptom på ett väldigt ojämlikt samhälle.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

Ämnet tiggeri har tagits upp eftersom det är en aktuell fråga i samhället och det berör områden som invandring och människosyn. Endast några få individer har en klar och tydlig åsikt om vad de tycker i frågan och vad man borde göra. De flesta anser att det är mycket komplext. Man kan urskilja tre olika sätt att se på saken:

- Förbud det, det är ändå organiserat och gynnar inte personen som sitter och tigger.
- Förbud leder ingenvart, det handlar bara om att folket vill slippa se det.
- Man måste hjälpa människorna som sitter på gatan med att kunna erbjuda arbete eftersom ingen egentligen vill tigga, eventuellt även hjälpa till med bostad och utbildning.

Ansvar ligger enligt många både på hemlandet och den svenska staten, och på EU. Några nämner att ansvaret är individens eget.

Många blir berörda personligen av att se tiggeri. En del blir irriterade och upprörda för att de är övertygade om att det är organiserade ligor som ligger bakom, för att en tiggare kan sitta med en nyare telefon än vad de själva har och uppger att det går för långt när en tiggare följer efter en. Andra blir sorgsna, känner empati och fokuserar på människan bakom tiggeriet. Personen som sitter där gör det naturligtvis inte för att hen vill och det är bättre att ge mat än pengar. Många tänker att den som tigger blir utnyttjad.

”Det är hemskt att det ska behöva finnas och det är hemskt att folk vill förbjuda det. För att det är som att förbjuda fattigdom, problemet försvinner inte för du gör det olagligt. [...] EU är ansvarig för att se till att alla medlemsländer tar hand om sina medborgare bättre. Och våra politiker är ansvariga för att det ska finnas ett skyddsnät för dom som faktiskt kommer hit och dom som finns här.” (Kvinna 20 år, Haninge)

Några menar att det inte spelar någon roll var pengarna hamnar, det är bättre att göra någonting gott än att inte göra något alls. Vissa menar att tiden som de sitter där borde kunna användas till annat. Under samma period hade människan kunnat lära sig språket och kanske få ett jobb.

”Jag tycker väldigt synd om dom som tigger, och det är inte alls synd om dom som behöver se det.” (Kvinna 19 år, Söderort, Stockholm)

Sammanfattningsvis är en immigrerad persons *delaktighet* i det svenska samhället avgörande för hur man ser på den personen, hur väl integrerad hen är, huruvida hen är svensk m.m. Denna delaktighet finns inte bland tiggarna, som på många sätt står utanför samhället. Åsikterna om hur problemet ska lösas skiljer sig, vissa vill få in dem i det svenska systemet och göra dem delaktiga, andra vill få bort dem och menar att det är hemlandets uppgift att ta hand om sina medborgare.

7 Rättssystemet

HÅRDARE STRAFF

Cirka två tredjedelar av alla vi har samtalat med uttrycker att straffen är för mesiga i Sverige. Det finns en del frustration inom ämnet och många uppger att rättssystemet fungerar trögt i Sverige. I jämförelse med andra länder har vi ett mildare rättssystem.

Nästan alla nämner våldtäkt som ett av de brott som har mycket bristfälliga straff. Många personer jämför straffen för våldtäkt med straffen för fildelning och skattebrott. De menar att det är orimligt att de två sistnämnda brotten straffas så mycket hårdare än våldtäkt – när man faktiskt förstör hela någons liv. Flera personer säger att det är "skevt" gällande straffsatserna och att man borde byta dessa straff med varandra; straff för fildelning eller skattebrott borde skiftas med straff för våldtäkt. Att titta på en filmsida är bra för mänskligheten, uttrycker en person, det ska inte straffas hårdare än när man förstör någons liv. Några av de unga vuxna menar att våldtäkt borde straffas med kastrering eller att man borde "utplåna varenda en".

"Rättssystemet i Sverige är skit. Det är typ det enda jag är missnöjd med i Sverige, om man säger så. Jag älskar Sverige, alltså det är typ mitt land ser jag det som. Men deras rättssystem, det är... nej. Som den här mannen som kom på det här Swefilmer, som skulle fått 15 års fängelse. Och nån som har våldtagit och har hållit på så där, fick ett och ett halvt år. Då tänker man så här: Så att bli våldtagen är inte så viktigt? För att hon hade en kort kjol på sig, hon triggade igång honom säger dom ju. Men att ha upptäckt en filmsida där man laddar ner filmer gratis, det är 'wooh'... då ska du sitta inne i 15 år." (Kvinna 19 år, Linköping)

Folk vågar inte anmäla våldtäkt och det beror på att samhället ser ut som det gör och det är få människor som döms i förhållande till alla anmälningar. Vi är för snälla i Sverige, man förstör någons liv och får för lite straff i förhållande till det, menar många.

"Våldtäkt i Sverige, det är också rätt skevt. Det är mest för att det är så jävla svårt att bevisa våldtäkt, att det är oftast ord mot ord. Och där är det nånting som jag tror att man måste ändra på bevisreglerna, hur du bevisar en våldtäkt." (Man 19 år, Stockholms innerstad)

Någon menar att det är svårt med just våldtäktsfall; om någon blir oskyldigt anklagad kan hela den personens liv förstöras.

Berättelser om våldtäkt och sexuella övergrepp framkommer och frustration över att fall läggs ner trots att det finns "potential att utreda".

"Det kanske är ungefär 3, 4 som har blivit våldtagna. Och sen så är det många andra som har varit otroligt nära att bli det, alltså har blivit utsatta för att ha varit nära på det men inte gått igenom det." (Kvinna 19 år, Västerort, Stockholm)

Fler exempel på frekvent nämnda brott som borde straffas hårdare är misshandel/utnyttjande av/övergrepp på barn, pedofili, mäns våld mot kvinnor, mord. Polisen borde få större handlingsutrymme och mer resurser. En person borde straffas hårdare om den gör om brottet flera gånger, folk bättrar sig sällan. Det behövs lagar för att ta hand om den ökande rasismen.

Många menar att fängelserna inte är tillräckligt hårda och det är för mycket fokus på rehabilitering.

”Jag vet en man som försökte mörda en person, som försökte hugga en yxa i den personen. Jag vet inte om han liksom... alltså han är jättetrevlig mot mig men liksom... Då får han utbildning i fängelset och så får dom pengar varje dag för att gå och handla. Är det logiskt? Sitter dom inte där inne för att bli bestraffade, inte för att få utbildning och liksom rutiner?” (Kvinna 20 år, Gotland)

Det ska inte vara semester för brottslingarna, menar flera personer.

”Jag tycker vi ska ha lite hårdare straff, och att det inte ska vara så mycket daltande med dom som väl sitter inne, vilket jag tyvärr har sett själv på nära håll att det är. Jag jobbade lite inom kriminalvården tidigare, bara i ett halvår. Och jag anser att dom har det så jäkla bra därinne. Du kan ha våldtagit, du kan ha mördat, vad som helst. Men när du väl kommer in, ja du får ju gymma, du får plugga om du vill. Jag tycker det är helt galet. För att du ska ha ett straff, inte en belöning, för det blir en belöning när du kommer in på sånt tycker jag.” (Kvinna 22 år, Göteborg)

En annan uttrycker sig så här:

”Min mamma som jobbar inom äldreården, hon säger att egentligen så borde dom som sitter av ett straff och sitter i fängelse ha det lika dåligt ställt som dom äldre som bor på äldreboenden, och dom äldre borde få ha det som det är i fängelser.” (Kvinna 21 år, Jokkmokk)

LAGOM STRAFF

Några personer, ungefär en tiondel, tycker dock att vi har det bra i Sverige som det är. Det är bra att vi har fokus på rehabilitering då alla människor är värda möjligheten att kunna förbättra sig. Det är bra med ett system som grundar sig på en positiv syn på människan och det är bättre att arbeta förebyggande. Hårdare straff gör det bara svårare att komma in i samhället igen, uttrycker en person. En annan menar att det är bättre med en kriminell på gatan än en oskyldig i fängelse.

Vissa uppger att man bör ge lindrigare straff för bruk och försäljning av droger. Argumentet är ofta att man inte skadar någon annan, att det borde vara upp till en själv om man vill bruka narkotika.

”Det som är skevt med det är hela Sveriges narkotikapolitik. För att jag tycker att det är... man ska inte kunna straffas för bruk av någon narkotika alls. För att ett bruk är antingen ett missbruk, då behöver du hjälp, eller så är det nån engångsgrej liksom, och då... det ska inte förtjänas att straffas av kriminalvården för det.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

DÖDSSTRAFF

Argumenten mot dödsstraff är många och olika. Ungefär två tredjedelar är helt emot dödsstraff, många trycker på den moraliska aspekten. Staten har inte rätt att döda sina medborgare, det är alltid fel att döda en annan människa, det är ett mord i sig och innebär dubbelmoral. Ingenting är någonsin utan rimligt tvivel och risken att oskyldiga dödas kommer alltid att finnas, det finns många exempel på felaktigt dömda. Det är omänskligt. Fler människor än förövaren drabbas av ett dödsstraff och de lider också.

”Den här personen kanske har familj också, den kan ha barn, den kan ha fru och sånt där, och jag menar det känns orättvist mot dom att... Visst även fast en person sitter i fängelse, dom kanske inte kan se varann, men dom har ju ändå nån anknytning till nån annan, och dom tycker jag... Det blir ju ett straff för dom också i såna fall och det tycker jag är orättvist.” (Kvinna 20 år, Jokkmokk)

En del ser det också mer praktiskt, att det inte finns några riktiga fördelar och att det inte är gynnsamt ekonomiskt.

”Även om nån har begått ett mord så är det fortfarande inte rätt att döda dom, ur nån moralisk synvinkel tycker jag. Man förlorar ju till exempel samhällsnyttan också, ifall dom kan vara i fängelse 18 år och sen komma ut och jobba normalt så får samhället mer vinning av det, än om man bara hade dödat den skyldiga.” (Man 19 år, Malmö)

Ett mycket vanligt förekommande argument är att dödsstraff inte är ett straff nog utan en för enkel utväg. Man ska inte slippa undan. Om förövarna dör blir de av med bördan när de egentligen borde tvingas lära sig att leva med det och avtjäna sitt straff. Då är det bättre att låta dem ”ruttna i fängelset”, menar en person.

”För att, från vad jag har läst om det, så är det med tanke på rättegångar och liknande billigare att hålla någon vid livet än att ge dom dödsstraffet. Och det finns chans till att någon blir bättre, att någon blir en bättre person. Och jag känner att jag inte är samma person som jag var för 5, 6, 7 år sen. Så dom blir förmodligen en annan person än personen dom var när dom gjorde brottet.” (Man 21 år, Uppsala)

En del menar ändå att vissa förtjänar att dö, även om man inte är för dödsstraff. Man måste ge folk chansen att bättra sig.

”Det finns liksom inget hopp för mänskligheten då.” (Kvinna 19 år, Västerort, Stockholm)

Några personer, knappt en tiondel, är för dödsstraff. De menar att det är mer humant att låta förövaren dö, eller att hen inte förtjänar att leva.

”Jag skulle helt ärligt vilja säga att jag är för dödsstraff. Jag tycker att det är fel att sätta folk på livstid, inte i Sverige för i Sverige är livstid bara 30 år eller nånting sånt, 30 - 40 år. Men att bli dömd till typ 100 års fängelse, då tycker jag egentligen att det är mer humant att avrätta personen. Vad tjänar samhället på att han lider i 100 år? Varför inte bara befria honom från hans inre demoner, avrätta honom. Han mår ju förmodligen inte bra, varför ska man låta honom må dåligt i så många år? Tillräckligt sjuka människor som har gjort tillräckligt sjuka grejer, alltså massmördare, seriemördare, sjuka pedofiler och sånt, mig så är det inget fel med att hjälpa dom i princip att dö. För att dom mår ju inte bra. Dom är ju uppenbarligen inte friska, så varför i princip tortera dom i så många år som dom sitter i fängelse? För dom kommer ju aldrig komma ut.”

Tycker du att Sverige ska införa det?

”Det är ju en annan fråga, för att i Sverige så har vi ju inte livstid för livstidsstraff och vi har inte så pass mycket sjuka människor som begår dom här brotten, så det händer ju inte så ofta att det ens skulle vara möjligt. Så i Sverige tror jag inte det är nödvändigt, nej.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

Vissa menar att det är för kostsamt och slöseri på resurser, t ex mat och vård, att hålla förövaren vid liv i fängelse.

”Dom kommer ju fortfarande sitta där resten av livet, då kan man ju lika bra ta död på dom. Alltså för då sparar man, dom pengarna kan ju gå till typ skolsystemet eller liksom typ lärarna.” (Kvinna 19 år, Uppsala)

En annan åsikt är att man övervärderar människoliv och att vissa faktiskt inte går att rehabilitera.

”Jag tycker till exempel han Akilov som körde ihjäl människor i Stockholm city, varför ska han få leva? Jag tycker ju inte att man ska tortera nån människa men jag tycker det är dåligt att en sån människa liksom får ta tid och resurser från oss svenskar som han redan har skadat.”

Tycker du att man ska införa det i Sverige?

”Ja vid såna här extrema saker så tycker jag absolut det. Men samtidigt, dö kanske är det han vill. [...] Hans rätt till nån slags demokrati att bli hörd, den är liksom är borttagen. Jag tycker inte han ska få bestämma över sitt liv längre.” (Man 20 år, Uddevalla)

Bland de som tvekar mellan om de är för eller emot dödsstraff anges ungefär samma argument. En inställning är att de dömda inte är värda att lägga resurser på, men om de förtjänar dödsstraff kan de lika gärna sitta och lida. Andra säger att systemet med dödsstraffet å ena sidan skulle kunna komma att missbrukas. Men å andra sidan, har man tagit någons liv måste man betala med sitt eget.

”Om han har tagit nån annans liv, då förtjänar inte han att leva. Men sen tänker jag, dom här oskyldiga som kanske inte har gjort nåt men som får dödsstraff, det är hemskt.” (Kvinna 19 år, Linköping)

”På ett sätt för, på ett sätt emot. Jag menar, ’det är fel att döda och därför ska du dö.’ Det blir ju fel på så sätt. [...] Om det är nån som har gjort något riktigt jävla hemskt så kan dom ändå... om dom får livstids fängelse och så har man sitt rum där, då kan dom sitta där och ha det jättebra ändå liksom. Och, jag vet inte, ska man låta dom njuta i livet efter att ha gjort en sån här hemsk grej liksom? I alla fall ska ju fängelset inte vara så jävla lyxigt. Då ska inte dom ha bättre mat än vad pensionärer får. Det ska ju vara ett straff, det ska inte vara semester.” (Man 20 år, Karlskrona)

8 Samhällets framtid

”Jag tror att det kommer ske många större reformer nu, med tanke på den stora invandringen så tror jag att vi kommer behöva göra om vårt välfärds-samhälle på något sätt. För att det bygger på nåt sätt på att det är en stor majoritet som arbetar, och som det ser ut idag så får vi inte ut människorna i arbete på samma sätt som vi fick förr, både unga och nyanlända. Så att jag tror att på nåt sätt kommer det byggas om för att det ska fungera. Eller att man kommer omprioritera med skattemedlen på nåt sätt.” (Kvinna 20 år, Jokkmokk)

Att föreställa sig framtiden är svårt enligt många av de unga som vi har pratat med. Förhoppningarna om en bättre värld finns bland de flesta men hur man faktiskt tror att samhället kommer att utvecklas stämmer ibland inte överens med ens önskningsar. Många säger att det faktiskt skulle kunna gå åt vilket håll som helst från dagens läge.

Framtiden inom en femårsperiod är det många som ser dystert på, men ungefär lika många ser det mer positivt. I ett längre perspektiv är förhållandet annorlunda; andelen personer som ser framtiden som positiv är fler än de negativa.

”Fem år framåt i tiden är bara en annan version av idag. 25 år säger mer.”
(Man 20 år, Mellerud)

OM 5 ÅR...

Det finns en stor oro för den närmsta framtiden. För den dystra bilden står oftast farhågan om ökad främlingsfientlighet och rasism. Inom detta område uttrycker de flesta sin oro.

”Ibland känner jag mig inte trygg när jag ser tyvärr, av olika skäl i samhället, att rasismen ökar. Även om jag kom hit för flera år sen, jag har integrerat mig i samhället, jag har etniskt svenska vänner. Men av olika skäl, rasismen ökar. Jag är rädd för att någon gång blir det så att jag blir utslängd från Sverige, och då blir jag liksom väldigt krossad.” (Kvinna 19 år, Malmö)

Många har en oro för att Sverigedemokraterna kommer få fler röster och därmed större makt, vilket oftast nämns i samband med rasism och främlingsfientlighet.

”Det känns som att främlingsfientligheten kommer bli större. Men förhoppningsvis så kommer det hända snedsteg så att folk förstår och att man inte är lika rädd längre. Om fem år så hoppas jag att det har blivit lite mindre. Men jag tror att nu till valet så kommer det vara ännu fler som antingen lägger ner sin röst eller röstar på SD, och det är lite skrämmande tycker jag.”
(Kvinna 20 år, Piteå)

En annan uttrycker sig så här:

”SD kommer typ få majoritet, är jag rädd för. Och det är ju verkligen fel håll, dom är ju bara missnöjesparti på grund av att svenska befolkningen är så jävla sur för att alla andra regeringar har fuckat upp. Det blir ju en ond spiral. Så det är ju som Tyskland 1939 all over again. [...] Jag skulle önska att det blev en kommunistisk revolution i hela världen. Det hade varit drömmen. Att man tar pengarna från dom stora företagen, tar alla biljardbelopp som ligger i schweiziska banker och tar alla pengar som ligger i skatteparadis, som folk ändå bara flyr från skatter, och så distribuera det, medborgarlön till alla, så att man får en bra basinkomst för alla i världen så alla kan ha ett värdigt liv. Det är väl grunden. Sen får man ju bygga ut över det så klart.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

Flera har egna erfarenheter som påverkar deras bild av framtiden.

”Det blir bara svårare och svårare att vara jude i Sverige liksom, och jag planerar i alla fall att flytta härifrån i stället. Det känns bara inte värt det, varför ska jag liksom bo här när det är så här man blir behandlad.” (Man 19 år, Stockholms innerstad)

Oron slår för vissa åt andra hållet:

”Nu kommer jag vara helt ärlig faktiskt. Det känns som att Sverige kommer bli övertaget på nåt sätt, inte kanske om fem år, men ändå att det är på gränsen till det. Jag känner inte att man kommer ha lika mycket rättigheter, för att... jag tycker att det har blivit så pass mycket människor med så olika kulturer, alla möjliga religioner. Och av erfarenhet vet jag att till exempel islam kommer att försöka ta över, om man säger så. På det sättet tror jag att man kommer få mindre rättigheter, det kommer bli osäkrare att gå ute i samhället. Jag vet inte, så känner jag, det är det jag tänker på om fem år faktiskt. [...] Islamister kommer ha makten, jag tror att det är lätt att ta sig in i politiken. Och man vet aldrig, terrorister finns överallt, dom kan gömma sig hos vem som helst. Man ser det inte förrän när det väl händer. Jag tror ändå det kommer gömma sig flera terrorister i politiken och sedan när dom väl har bestämt sig för att träda fram, då kommer det att ske någonting.” (Kvinna 20 år, Nyköping)

Endast några få tror att vågen av främlingsfientlighet kommer ha vänt om fem år och hänvisar då till förhoppningar snarare än till realism. Sättet som Sverige hanterar invandring på är viktigt för Sveriges framtid menar många, även att ta itu med bostadssegregationen och att få ut människor i arbete – integration i stort – ses som nyckelfaktorer.

Ökat våld, mer kriminalitet, fler konflikter är andra områden där det finns en oro för samhällets utveckling. Som orosmoment nämns också världens ledare, till exempel Trump, Putin och Kim Jong-Un.

Miljöproblemen oroar många. De flesta hyser ändå hopp om att vi ska inse farorna och ändra våra beteenden för att bättre anpassa oss till jorden vi lever på. Men även här menar man att utvecklingen lika gärna skulle kunna gå åt motsats håll. Man pratar om användning av bensinbilar, om global uppvärmning, havsmiljön, energikällor m.m.

Det man ser mest positivt på är jämställdhet och alla människors lika värde. Flera tror att detta kommer utvecklas till det bättre inom fem år. Teknologins framsteg nämner också några som en positiv utveckling.

Många tillfrågade tror att samhället kommer att vara mycket likt det vi lever i nu, att det inte hinner förändras särskilt mycket på bara fem år.

Övriga ämnen som tas upp rörande framtiden om fem år är krig, våld, kriminalitet, orättvisor, världens konflikter, sjukvård, normer för unga, urbanisering, skolsystemet och trygghet.

OM 25 ÅR ELLER LÄNGRE...

”Jag tror ändå att det kommer växa fram nån slags antivåg mot det uppkopplade samhället. Det känns som att det redan har börjat göra det. Jag känner att det här med artificiell intelligens kanske är större, att det har tagit över mer, men jag hoppas ändå att människor inte slutar prata med varandra. För det känns som redan nu, när man går ut på stan eller sitter på tåget eller bussen, alla sitter verkligen fast med sina mobiltelefoner. Det gör jag också och man tänker liksom inte på det utan det är bara så här naturligt att gå in och kolla Facebook. Jag hoppas inte att det kommer fortsätta i den riktningen utan att det sker nån slags, jag vet inte om jag ska kalla det revolution eller uppvaknande. Vi lever faktisk nu och med personer du har omkring dig.”
(Kvinna 21 år, Umeå)

På längre sikt tror flera personer att man har kommit tillrätta med många av dagens problem. Det är också många fler som har en positiv syn på framtiden om 25 år än som är negativa. Vanligt är att man pratar om att det kan gå åt två olika håll och föreställer sig hur en bättre värld skulle kunna se ut respektive en sämre värld. Många för resonemang om framtiden på lång sikt med en mer neutral inställning. Några säger att det är omöjligt att ens tänka så långt fram. Genomgående bland de tillfrågade är att världen om 25 år eller längre kommer se annorlunda ut.

Det är vanligt att ha funderingar kring framsteg inom teknologin. Här är de flesta neutralt eller positivt inställda och man ser det som i ett led i samhällets utveckling. Robotar kommer ta över monotona arbetsuppgifter, artificiell intelligens och automatisering utvecklas vidare, tror man. Framstegen kommer att påverka många delar inom samhället, exempelvis sjukvården. En del säger att vi inte ens kan föreställa oss vad som kommer vara stort framöver, på samma sätt som man inte kunde förutspå vår nuvarande situation 25 år tillbaka. Någon menar att tekniken även kommer att minska världssvälten med genmanipulerat mat, till exempel ris med näringsämnen.

”Att världen har blivit som ett enda stort land där gränser inte finns. Kanske till och med har vi lagt vårt första hus på mars, det är vad jag ser kan hända om 50 år på riktigt.” (Man 19 år, Malmö)

Framsteg inom miljöområdet nämns av många som en positiv del av framtidsbilden. Men andra menar att miljöförstöringen utgör ett hot eller rent av ett skräckscenario. Det pratas om nya miljölagar, klimatförändringar, att vi blir mer eldrivna och mer medvetna om hur våra handlingar sätter spår i miljön – oftast ur ett globalt perspektiv. Någon nämner att vi kanske får ”fejkluft” för att man inte kommer kunna andas den naturliga.

”Jag tror att samhället kommer bli bättre. Det måste det bli.” (Kvinna 23 år, Mjölby)

Känslan av att det faktiskt måste bli bättre genomsyrar många tankar. Om vi vill överleva på jorden och inte gå under på grund av miljöförstörelse, krig eller terrorism så finns det bara en möjlig väg. Men det kan precis lika gärna ha gått åt ”helvete” enligt flera personer, mycket handlar mer om makt och pengar än människors välmående.

”25 år ja, då... antingen är det dags för världskrig igen eller så har vi sorted our shit out och är tillbaka på en normal, mänsklig fucking samhällsutveckling. Lite problem, men demokrati och mänskliga rättigheter.” (Hen 21 år, Stockholms innerstad)

Jämställdheten i framtiden är ett område som de flesta ser positivt på, historiskt sett har det bara blivit bättre menar någon. Man har hamnat på mer rätt spår politiskt, och då är det många som tror att främlingsfientligheten har minskat.

Det finns ett påtagligt hopp om att rasismen har minskat i Europa och att människor alltmer kan leva sida vid sida. Några pratar om att gränser kan komma att upphöra. Många likställer Sverigedemokraternas ökade makt med ökad främlingsfientlighet och ser det som negativt. Några önskar att partiet försvagas efter att det har haft makt och makten visat sig leda till en sämre utveckling för Sverige.

Några tror att välfärdssamhället kommer att ha kraschat medan andra tror att det kommer ha hämtat sig tack vara immigrationen, även om välfärden sviktar på kort sikt. Men vissa menar att samhället har blivit sämre på grund av att Sverige har tagit in för många invandrare och att det går ut mer pengar än vad som kommer in.

”Om man ser till hur det är idag, befolkningsökning är större än... Man ser ju att svenskar föder mindre barn, muslimer föder mer, statistiskt sett då. Så då kommer det vara ett mer muslimskt samhälle. [...] Jag har läst om det att dom planerar att ta över samhället alltmer.” (Man 22 år, Vänersborg)

Förhoppningar om att världens tillgångar har fördelats jämnare framkommer, med minskad fattigdom som resultat, och att utvecklingsländerna går mot att bli industriländer. Några menar att dagens krig kommer vara över, men att andra har uppstått.

”Förhoppningsvis så har inte Trump startat krig.” (Kvinna 21 år, Göteborg)

Man hoppas på mer kunskap och utbildning, bättre sjukvård och folkhälsa. Om man sammanfattar några röster framkommer att vi idag lever på mycket okunskap, egoism och alltför många politiker ser till sin egen vinnings skull, och inte långsiktigt för världens skull.

”Jag hoppas ändå att man kommer kunna se tillbaka på det här och bara inse att det var en orolig tid, det var bara en övergångsfas att folk blev väldigt nationalistiska och att politiken i olika delar av världen liksom, enligt mig då, gick åt helt fel håll. Men att man förhoppningsvis har vänt och får en syn på människor och kvinnor att alla... att man ser till varandra mer och börjar bygga ett samhälle för jordens befolkning och inte för sin egen. [...] Jag vet inte men ibland känner jag typ att jag bara är rädd för ett världskrig.

Jag känner att människor bara, man tänker inte logiskt längre. Man tänker bara kortsiktigt och väldigt egoistiskt. Jag hoppas att man kommer ha börjat ta tag i miljöproblemen, men jag tror inte att man kommer ha gjort det. Jag tror inte man kommer göra det förrän man ser brutala katastrofer och då tror jag det kommer gå ganska fort.” (Kvinna 20 år, Lessebo)

TILL SIST

Med denna sammanställningen av 100 samtal har vi bara gläntat på dörren till den här generationen. Förhoppningsvis kommer unga vuxna att tillåtas ta allt större plats i media och i andra sammanhang.

Vi bör fortsätta att släppa in de unga i diskussioner och frågor som rör dem själva. Vi måste fortsätta att föra dialog och lyssna. Vi på UR har tagit barn och unga på allvar i 40 år. Det tänker vi fortsätta med.

Tack för att du har läst och lyssnat till röster från unga vuxna.